

SYLABUS

PVP – magisterský studijní program „EVROPSKÉ TRESTNÍ PRÁVO“ (podzimní semestr a. r. 2010/2011)

PŘEDNÁŠKA:

Vladimír Kratochvíl

„DOPAD ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA NA TRESTNÍ PRÁVO ČR“

ČÁST OBECNÁ

OBECNÉ VÝKLADY

I. EVROPSKÁ UNIE

I. 1 Evropské právo (EP) a „evropské trestní právo“ (ETP)

Východiskem pojmového vymezení „evropského trestního práva“ bude tzv. *funkční pojetí evropského práva*.¹ Jeho podstata spočívá v propojení evropského práva s „funkčním přívlastkem“, jímž se vyjadřuje užší předmětové zaměření evropského práva určitým směrem, v našem případě směrem „trestněprávním.“ Podle citovaného pramene je tak evropské trestní právo součástí evropského materiálního práva a označuje jeho jednotlivou část. Zahrnuje právní úpravu tohoto odvětví práva obsaženého v pramenech *primární* a *sekundární* povahy.

Evropské trestní právo nelze omezovat jen na právo „*materiální*“, tedy ve smyslu *hmotně právním*, neboť do rozsahu tohoto pojmu spadá i právo „*formální*“ neboli *procesně právní*, které má v tomto ohledu dokonce jistou kvantitativní převahu. Evropské trestní právo představuje tedy součást evropského jak materiálního, tak i procesního trestního práva. Dále nelze v tomto kontextu opomenout vnitrostátní a nadstátní (supranacionální) aspekt evropského trestního práva.

I. 1. 2 Evropské trestní právo (ETP)² jakožto výšeč *evropského práva*, je tvořeno:

systémem norem různé právní povahy (primární, sekundární), přijatých jak orgány členských států, tak orgány (institucemi) EU s legislativní pravomocí (původní i přenesenou), dotýkajících se vnitrostátních (národních) trestněprávních systémů členských států EU, nebo naopak směřujících k postupnému vytváření trestněprávního systému samotné EU, tedy supranacionální povahy.

ETP představuje *právo „třetího“ typu*, stejně jako evropské právo, zejména komunitární právo vůbec, tzn. odlišné a odlišené od práva **národního** (vnitrostátního) a **mezinárodního** veřejného.

Z definice ETP coby pojmu nadřazeného lze odvodit tyto základní formy (druhy) evropského trestního práva, a sice *trestní právo evropské* (TPE) a *evropské právo trestní* (EPT).

1 TICHÝ, L., ARNOLD, R., SVOBODA, P., ZEMÁNEK, J., KRÁL, R. *Evropské právo*. 3. vyd. Praha : C. H. Beck, 2006. s. 27.

2 KRATOCHVÍL, V. Trestněprávní rozměr Smlouvy o Ústavě pro Evropu a jeho význam pro evropské trestní právo; rakouské zkušenosti. *Právník*. 2007, roč. 146, č. 3, s. 274-276.

I. 1. 2. a) Trestní právo EVROPSKÉ (TPE) představuje kategorii *národní, vnitrostátní*:

*tzn. výsledek procesu evropeizace národních (vnitrostátních) trestních práv členských států EU neboli produkt jejich vertikální harmonizace s komunitárním právem ES, jakož i horizontální harmonizace s unijním právem EU, včetně vzájemné harmonizace trestních práv členských států.*³

Od platnosti „Lisabonu“ (2009) lze předpokládat větší důraz na komunitární, vertikální aspekt harmonizace.⁴

I. 1. 2. b) EVROPSKÉ právo trestní (EPT):

by do budoucna mělo být samostatnou nadstátní, nadnárodní, supranacionální kategorií, tzn. výsledkem právo tvorby unijních institucí s legislativní pravomocí, nikoliv nezávislé na vlivu tradic, principů a institutů trestního práva členských států EU.

I. 1. 3 Formy, druhy evropského trestního práva odvozené, tj. v návaznosti na formy základní, představují:

TPE hmotné a procesní,

Hmotně právní i trestně procesní aspekt TPE se projevuje zcela zřetelně v konkrétních právních aktech českého zákonodárce (srov. § 10 odst. 2 zák. č. 40/2009 Sb. /dále i „TrZ“/, § 403 a násl. zák. č. 141/1961 Sb. /dále i „TrŘ“/).

EPT hmotné a procesní.

Hmotně právní i trestně procesní aspekt EPT se projevuje zcela zřetelně v konkrétních právních aktech evropského prostoru svobody, bezpečnosti a práva, tj. pramenech zejm. primární povahy (srov. čl. 280 Smlouvy o ES, čl. 29 a násl. Smlouvy o EU, příslušné čl. Lisabonských reformních smluv, zejm. Konsolidovaného znění *Smlouvy o fungování EU*).⁵

---

3 Pojem *harmonizace* podle našeho názoru v prvé řadě zahrnuje vztah národního (vnitrostátního) práva členských států EU a práva ES (tj. *komunitárního*, I. pilíř) spočívající v „aproximaci“ (sbližování), s cílem dosáhnout „kompatibility“ prvního vůči/s druhému/druhým, v „adaptaci“ (přizpůsobení) ve stejném smyslu, jakož i v „transpozici“ a „implementaci“ (směrnic) probíhající po *vertikále*, neboť národní trestní právo a rovina práva ES je vertikálou, vedenou cestou nařízení a směrnic po linii supranacionálního evropského práva a národního práva. Naproti tomu ve vztahu národního práva členských zemí EU a práva EU (tj. *unijního*, II., III. pilíř mezivládní) může jít jen o *horizontálu*, tedy o „harmonizaci“ v technickém, užším smyslu. Proto v kontextu národního práva na straně jedné a právních aktů ES/EU na straně druhé může být a je termín „harmonizace“ užíván jednak v jeho *širším* smyslu, tj. zahrnujícím nejen vertikálu (aproximaci, adaptaci ...), nýbrž i horizontálu, jednak v jeho *užším* smyslu, zahrnujícím jen harmonizaci horizontální, projevující se jako důsledek procesu „transpozice“ a „implementace“ rámcových rozhodnutí a spočívající též v procesu sladování (sbližování) národních práv členských zemí EU i navzájem. Dále srov. čl. 94, 95 SES; čl. 34 SEU; TIEDEMANN, K. Die Europäisierung des Strafrechts. In Kreuzer, K. F., Scheuing, D. H., Sieber, U. (Hrsg.) *Die Europäisierung der mitgliedstaatlichen Rechtsordnungen in der Europäischen Union*. Nomos Verlagsgesellschaft, 1997, s. 137: „Harmonizace a internacionalizace a tím též evropeizace trestního práva nespočívá ani tak v rozvíjení více či méně neměnných pravidel (norem), jako spíše ve výběru a akceptaci *principů* a ve vytváření *minimálních standardů*, které jsou především způsobilé konsensu, odpovídající zárukám základních a lidských práv.“ POLÁK, P., FENYK, J. Etiologie projevů trestního práva v Evropské Unii. In Tomášek, M. (věd. red.) *Aktuální otázky evropeizace trestního práva*. AUCI, 2005, č. 2, s. 7. FENYK, J., SVÁK, J. *Evropeizace trestního práva*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008, s. 4. Tomášek, M. et al. *Evropeizace trestního práva*. Praha: Linde, 2009, s. 13 aj.

4 Více srov. KRATOCHVÍL, V. *České trestní právo hmotné a procesní v evropském právním prostředí*. Brno: MU, 2009, s. 152 a násl.

5 Podrobně srov. KRATOCHVÍL, V. *České trestní právo hmotné a procesní v evropském právním prostředí*. Brno: MU, 2009, s. 101 a násl.

II. RADA EVROPY

II. 1 Právo Rady Evropy (PRE) a „trestní právo Rady Evropy“ (TPRE)

Mezinárodně právní (mezivládní) podstata systému smluvního práva RE plyne ze *Statutu Rady Evropy* přijatého 5. května 1949 v Londýně,⁶ jímž byla založena RE jako mezinárodní organizace regionální povahy. Z toho důvodu se právo RE⁷ řadí k *právu evropských mezinárodních organizací*. Tato mezinárodní organizace (RE) „... na konci 90. let spravuje soustavu cca 175 mnohostranných smluv. Mezi nejdůležitější, s výraznou trestněprávní konotací, patří „*Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů (EÚLPZS, Úmluva)*...“⁸ V návaznosti na ni se v literatuře dokonce hovoří o „právu Úmluvy ...“, jež je bohatou studnicí poznatků, kterou je třeba objevit, když se hledají principy trestního práva a trestního procesu. *Právo Úmluvy* je do značné míry právem precedentním, nikdy definitivně uzavřeným, podléhajícím neustálému vývoji.“⁹ Precedentní povaha práva Úmluvy, nedotýkající se jinak její povahy coby součásti smluvních pramenů práva RE, plyne z nepřehlédnutelné role *Evropského soudu pro lidská práva (ESLP, Soud)*. V té návaznosti se také celkem přílehavě uvádí, že: „... *Úmluva a Protokoly* k ní *spolu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva tvoří nedělitelný celek (kurzíva V. K.)*, který je pramenem práva ...“¹⁰

II. 1. 2 Trestní právo Rady Evropy je tvořeno¹¹:

systémem norem různé právní povahy, přijatých jak národními orgány členských států, tak i členskými státy v mezinárodně smluvním rámci, dotýkajících se vnitrostátních (národních) trestněprávních systémů členských států RE, nebo vytvářejících mezinárodně právní trestněprávní systém mezi členy RE.

Z definice TPRE coby pojmu nadřazeného lze odvodit jako základní formy (druhy) trestního práva Rady Evropy *trestní právo mezinárodní RE (TPMRE)* a *mezinárodní právo trestní RE (MPTRE)*.

II. 1. 2. a) Trestní právo MEZINÁRODNÍ Rady Evropy (TPMRE) je kategorií *národní, vnitrostátní*:

coby součást vnitrostátního trestního práva člena RE představuje do vnitrostátního práva transformované, tedy jím recipované požadavky mezinárodních smluv v rámci RE, jakožto pramenů mezinárodního práva trestního, obsažené zejm. v EÚLPZS.

II. 1. 2. b) MEZINÁRODNÍ právo trestní Rady Evropy (MPTRE) je kategorií *mezinárodní*:

jako výšeč mezinárodního práva veřejného smluvního se z důvodů obsahových, a zároveň jako součást (výšeč) práva RE, pojí s mezinárodním právem trestním coby pododvětvím mezinárodního práva veřejného, zejm. s EÚLPZS.

6 Se Statutem vyslovil souhlas Parlament ČR a listina o přístupu ČR ke Statutu RE byla uložena u generálního tajemníka RE, depozitáře Statutu, dne 30. června 1993. Téhož dne vstoupil Statut v platnost i pro ČR; č. 123/1995 Sb. Podle čl. 42 Statutu tento podléhá ratifikaci s tím, že ratifikační listiny budou uloženy u vlády Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku.

7 Právo RE je také někdy chápáno jako forma „evropského práva“, což v tomto textu není akceptováno, neboť vhodnější je rezervovat uvedený termín pro označení práva Evropské unie.

8 HENDRYCH, D. et al. *Právní slovník*. 3. podstatně rozšířené vydání, Praha : C. H. Beck, 2009. s. 908.

9 REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha : Orac, 2002. s. 5. BERGER, V. *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva*. Přeložil Bruno Jungwiert. 7. francouzské vyd., Paris : Éditions Dalloz, 2000, 1. české vyd., Praha: IFEC a SEVT, 2003. s. XVI.

10 BERGER, V. *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva*. Přeložil Bruno Jungwiert. 7. francouzské vyd., Paris : Éditions Dalloz, 2000, 1. české vyd., Praha: IFEC a SEVT, 2003. s. VIII, IX, X, XIII, zejm. s. XVI (Předmluva k českému vydání. K. Jungwiert).

11 KRATOCHVÍL, V. *České trestní právo hmotné a procesní v evropském právním prostředí*. Brno: MU, 2009, s. 43.

II. 1. 3 Formy trestního práva Rady Evropy odvozené, tj. v návaznosti na formy základní, představují:

TPMRE hmotné a procesní:

Hmotně právní i trestně procesní aspekt TPMRE se projevuje zcela zřetelně v konkrétních právních aktech českého zákonodárce (srov. § 12 odst. 1 zák. č. 40/2009 Sb. /TrZ/; § 2 odst. 2 zák. č. 141/1961 Sb. /TrŘ/).

MPTRE hmotné a procesní:

Hmotně právní i trestně procesní aspekt MPTRE se projevuje zcela zřetelně v konkrétních právních aktech, tj. pramenech mezinárodního práva smluvního (srov. čl. 7 odst. 1, čl. 6 odst. 2 EÚLPZS).

II. 1. 4 Trestní právo ÚMLUVY (TPÚ):

je tvořeno všemi články EÚLPZS a příslušnými Protokoly, které mají trestněprávní obsah, hmotný a procesní; viz níže II. 1. 5; srov. též shora právo Úmluvy jako právo zčásti precedentní.

II. 1. 5 Úmluva ve znění Protokolů jako pramen TPÚ a její výklad:

II. 1. 5. a) EÚLPZS jako pramen TPÚ:

čl.:

- 2 Právo na život;
- 3 Zákaz mučení;
- 4 Zákaz otroctví a nucených prací;
- 5 odst. 1 písm. a), b), c), odst. 2, 3, 4 Právo na svobodu a osobní bezpečnost;
- 6 Právo na spravedlivé (trestní) řízení (proces);
- 7 Nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege;
- 8 Právo na respektování soukromého a rodinného života;
- 9 Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání;
- 10 Svoboda projevu;
- 11 Svoboda shromažďování a sdružování;
- 13 Právo na účinný právní prostředek nápravy;
- 14 Zákaz diskriminace;

Protokol č. 4: čl. 1 Zákaz uvěznění pro dluh; čl. 3 Zákaz vyhoštění občanů;

Protokol č. 6: čl. 1 Zrušení trestu smrti; čl. 2 Trest smrti v době války;

Protokol č. 7: čl. 2 Právo na odvolání v trestních věcech; čl. 4 Právo nebýt souzen nebo potrestán dvakrát;

Protokol č. 12: čl. 1 Všeobecný zákaz diskriminace;

Protokol č. 13: čl. 1 Zrušení trestu smrti;

Pro vztah EÚLPZS k vnitrostátním pramenům trestního práva hmotného a procesního platí režim čl. 10 Ústavy ČR:

Vzájemný poměr trestního práva RE (ve formě MPTRE) a českého trestního práva (hmotného i procesního) nelze vidět jinak než jako vztah mezinárodního práva veřejného a práva vnitrostátního (národního).

České trestní právo a mezinárodně právní systém RE, resp. mezinárodně smluvní právo RE a v jeho rámci TPÚ (ve formě MPTRE) se proto k sobě musejí chovat jako vnitrostátní právo na straně jedné a mezinárodní právo veřejné na straně druhé. To znamená v intencích již vzpomínaného čl. 10 Ústavy ČR.

EÚLPZS *není* pramenem vnitrostátního českého trestního práva hmotného, ani procesního (není pramenem TPMRE, tím je TrZ a TrŘ, viz II. 1. 3). Úmluva je pouze součástí právního řádu ČR¹², s **aplikační předností** před právem vnitrostátním. Nadále však zůstává pramenem mezinárodního práva smluvního veřejného (jako pramen MPTRE).

---

12 Z nálezu Pléna ÚS č. 403/2002 Sb. plyne, že je Úmluva součástí ústavního pořádku ČR.

II. 1. 5. b) EÚLPZS a její výklad:

Doktrína autority vyložené věci:

Autorita charakterizující judikaturu ESLP, který vykládá *autonorně* ustanovení EÚLPZS, tj. nezávisle na výkladu právních pojmů podle vnitrostátního práva; čl. 45 EÚLPZS; viz dále.

Koncepce autonomních pojmů (autonomní výklad):

Pojmy použité v EÚLPZS jsou ze strany ESLP vykládány *nezávisle na výkladu právních pojmů podle vnitrostátního práva*, tj. autonomně, mají svůj jednotný „evropský“ význam, platný pro všechny členy RE; platí to např. o pojmech:

„zákon“ (*Kruslin v. Francie*, 24. 4. 1990, „...Soud ... vždy pojem „zákon“ chápal v jeho materiálním, a nikoli formálním významu a zahrnoval pod něj podzákonné texty i nepsané právo ... zákon musí být dotčené osobě (stěžovateli) přístupný, předvídatelný pro ni z hlediska jeho důsledků a slučitelný s výsádním postavením práva ...“);¹³

„trestný čin“ (*C. R. v. Spojené království*, 22. 11. 1995, pokus o znásilnění vlastní manželky poté, co opustila společnou domácnost, námitka, že došlo k odsouzení za čin, jenž není trestný; „... soudní uznání neexistence imunity (tj. trestnosti manžela, tj. stěžovatele) bylo v dané době rozumně předvídatelné ... Svou podstatou pokořující charakter znásilnění je natolik zjevný, že rozhodnutí *Court of Appeal* a *Sněmovny lordů* nelze pokládat za jsoucí v rozporu s předmětem a účelem čl. 7 Úmluvy ... k porušení čl. 7 odst. 1 nedošlo.“);¹⁴

„trest“ (*Welch v. Spojené království*, 26. 2. 1996, „S ohledem na kombinaci represivních prvků je konfiskační nařízení nutno pokládat za opravdový trest; porušen čl. 7 odst. 1 EÚLPZS);¹⁵

„trestní obvinění“, **„trestní řízení“**, čl. 6 EÚLPZS, kde je rozhodující pro povahu řízení jako trestního: *kvalifikace činu podle vnitrostátního práva, povaha deliktu, povaha a stupeň závažnosti sankce* (*Engel a další v. Nizozemí*, 8. 6. 1976,);¹⁶ stejně i *Gradinger v. Rakousko*, 23. 10. 1995, „... i když inkriminované porušení zákona a příslušné řízení spadají do správní oblasti, mají přesto trestní charakter. Navíc byla uložena pokuta doplněna, pro případ nezaplacení, trestem odnětí svobody. Čl. 6 je tedy aplikovatelný“¹⁷ „Je proto věcí státu, jak diferencuje trestné činy a jiné delikty pod podmínkou, že je zaručeno právo na soud a procesní záruky čl. 6 EÚLPZS u všech činů, které se považují za „trestné“ ve smyslu tohoto ustanovení bez ohledu na to, jak jsou kvalifikovány ve vnitrostátním právu. ... každému, komu hrozí citelnější postih za jeho protiprávní chování (jednání), by měl být zaručen spravedlivý proces před soudem ... Svěřit úlohu stíhat a potlačovat méně závažné delikty správním orgánům není v rozporu s Úmluvou, jestliže osoba má možnost napadnout rozhodnutí správního orgánu u soudu, který poskytuje záruky uvedené v čl. 6.“¹⁸ Od toho je třeba odlišovat zákaz a příkaz kriminalizovat určitá jednání ve smyslu požadavků na trestní právo hmotné přímo neobsažené v EÚLPZS.

„svědek“, čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLPZS (*Bönisch v. Rakousko*, 6. 5. 1985, „Je-li ust. písm. d) ... bráno doslovně, vztahuje se na svědky, a nikoli na znalce. ... Při posuzování role, jakou hrál v projednávaném případě ředitel institutu, Soud přihlíží k jeho postavení v řízení ... jako znalci ustanovenému soudem mu příslušelo, aby ... zprávy přednesl a doplnil. Jevil se tedy spíše jako svědek proti obžalovanému...“)¹⁹ aj.

13 Cit. podle BERGER, V. *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva*. Překlad do češtiny B. Jungwiert. Paris: Éditions DALLOZ, 2000, 7. vyd. Praha: IFEC, SEVT, 2002, s. 455 a násl.

14 Tamtéž, s. 337 s násl.

15 Tamtéž, s. 334 a násl., 264 a násl.

16 Tamtéž, s. 346 a násl.

17 Tamtéž, s. 346 a násl.

18 REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002, s. 103, 105. K tomu srov. § 83 zák. č. 200/1990 Sb., o přestupcích, upravující soudní přezkum rozhodnutí o přestupku podle občanského soudního řádu okresním soudem jako správním, s plnou jurisdikcí, tj. zahrnující přezkum skutkových a právních otázek případu; § 250e o. s. ř..

19 Tamtéž, s. 315 a násl.

Evolutivní výklad:²⁰

ESLP se při něm odchyľuje od představ tvůrců EÚLPZS, jakož i od své dřívější judikatury, pokud je tento odklon vyvolán *změnou vnějších podmínek a okolností* (***Dudgeon v. Spojené kráľovství***, 22. 10. 1981, „... zákaz homosexuálních aktů, k nimž dojde v soukromí mezi svolnými muži staršími 21 let, není důvodný ... Dnes je homosexuální chování chápáno lépe (jinak) než v době přijetí zákonů v Severním Irsku z let 1861 a 1885 ... V Anglii a Walesu od r. 1967, ve Skotsku od r. 1980 ... nejsou inkriminované činy trestné ... i v samotném Severním Irsku státní orgány v posledních letech upustily od stíhání za (inkriminované) homosexuální akty ... Nelze tedy hovořit o naléhavé společenské potřebě kvalifikace takových aktů jako trestných činů ...“).²¹ „Soud si coby jediný povoláný interpret Úmluvy vybudoval možnost Úmluvu trvale přizpůsobovat vývoji mravů a myšlení s cílem, uchránit ji před zpozdilostmi.“²² Od evolutivní interpretace je třeba odlišovat ***obrat v judikatuře*** (srov. případy dále: ***Schiesser v. Švýcarsko*** a změna judikatury ve věci ***Huber v. Švýcarsko***), který není způsoben takovýmito objektivními faktory, jde jen o změnu právního názoru na konkrétní věc.²³

Teleologický výklad:

Výklad směřující k tomu, aby bylo dosaženo co nejlépe *cílů* EÚLPZS, je hlavní interpretační metodou používanou ESLP.²⁴

II. 1. 6 *Evropský soud pro lidská práva (poslání, pravomoc, přístup k němu a řízení před ním – hl. II. EÚLPZS ve znění Protokolu č. 11, Protokolu č. 14*

II. 1. 6. a) Poslání ESLP:

čl. 19 EÚLPZS „K zajištění plnění závazků přijatých Vysokými smluvními stranami v této Úmluvě a jejích protokolech se zřizuje Evropský soud pro lidská práva (Soud) ... Soud svou činnost vykonává trvale.“²⁵

II. 1. 6. b) Pravomoc ESLP:

čl. 32 EÚLPZS: pravomoc Soudu se vztahuje na všechna otázky týkající se výkladu a provádění této Úmluvy a jejích protokolů, které mu budou předloženy podle čl. 33, 34, 46 a 47;

čl. 33 – Mezinárodní stížnost:

čl. 34 – Individuální stížnost: podaná fyzickou osobou, skupinou osob /i právnických/, nevládní organizací poškozených porušením práv přiznaných jim Úmluvou v hl. I., a to smluvní stranou;

čl. 41 – Spravedlivé zadostiučinění: prohlásí-li Soud, že byla porušena Úmluva nebo její protokoly, a jestliže vnitrostátní právo „obžalované“ smluvní strany neumožňuje úplné odstranění důsledků tohoto porušení, Soud přiznává v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění;

čl. 47 – Poradní stanoviska: o právních otázkách stran výkladu EÚLPZS a jejích protokolů, s výjimkou obsahu nebo rozsahu práv a svobod stanovených v hl. I. Úmluvy;

II. 1. 6. c) Přístup k ESLP:

čl. 35 – Podmínky přijatelnosti: vyčerpání všech vnitrostátních právních prostředků nápravy, šestiměsíční lhůta k podání stížnosti od konečného vnitrostátního rozhodnutí, nikoli anonymní,

20 COLOTKA, P. Princíp princípov aktivít Európskeho súdu pre ľudské práva. *Právny obzor*, 2003, č. 3, s. 313: „... evolutivní interpretace ... umožňuje, aby se Úmluvou rozvíjela spolu s dynamikou společenských změn.“

21 Cit. podle BERGER, V. *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva*. Překlad do češtiny B. Jungwiert. Paris: Éditions DALLOZ, 2000, 7. vyd. Praha: IFEC, SEVT, 2002, s. 409-411.

22 SUDRE, F. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. Přeložil Jiří Malenovský. Paříž : Presses Universitaires de France, Brno : Masarykova univerzita v Brně, Praha : Univerzita Karlova, EIS, 1995, 1997. s. 296.

23 KMEC, J. *Evropské trestní právo. Mechanismy europeizace trestního práva a vytváření skutečného evropského trestního práva*. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 72.

24 KMEC, J. *Evropské trestní právo. Mechanismy europeizace trestního práva a vytváření skutečného evropského trestního práva*. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 64.

25 K obsazení Soudu a zejm. k výběru soudců na (české) národní úrovni srov. *Pravidla pro výběr kandidátů na funkci soudce Evropského soudu pro lidská práva*; příloha usnesení vlády ze dne 26. srpna 2009 č. 1063.

absence překážky „rei iudictae“; důvody nepřijatelnosti stížnosti: neslučitelnost s Úmluvou, zjevná nepodloženost, šikanózní výkon práva na stížnost;

II. 1. 6. d) Řízení před ESLP:

Viz schéma postupu in:

FENYK, J., SVÁK, J. *Europeizace trestního práva*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008, s. 121.

BERGER, V. *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva*. Překlad do češtiny B. Jungwiert. Paris: Éditions DALLOZ, 2000, 7. vyd. Praha: IFEC, SEVT, 2002, s. 724.

SUDRE, F. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. Překlad do češtiny J. Malenovský. *Droit international et européen des droits de l'homme*. Paris: Presses Universitaires de France, 1995, Brno: Masarykova univerzita Brno, Evropské informační středisko Univerzity Karlovy, 1997, s. 252.

II. 1. 6. e) Protokol č. 11: (č. 243/1998 Sb., pro ČR platný od 1. 11. 1998)²⁶

charakteristika:

- zvýšení kapacity kontrolního mechanismu Úmluvy;
- odstranění dosavadní dvojinančnosti řízení před Komisí a Soudem;
- Soud bude zasedat permanentně ve Štrasburku;
- obligatorní přijetí práva na individuální stížnost a zajištění přímého přístupu jednotlivců k Soudu;
- zvýšení vlivu Úmluvy a judikatury Soudu na vnitrostátní právo a jeho vývoj;
- omezení role Výboru ministrů pouze na dohled na výkon rozsudků Soudu;
- nová struktura a pravomoci orgánů Soudu: výbory, senáty, velký senát, plénum Soudu nebude jednat o jednotlivých stížnostech;
- „vnitřní odvolání“ od senátu („první stupeň“) k velkému senátu („druhý stupeň“), bez právního nároku na ně;

II. 1. 6. f) Protokol č. 14: (platný od 1. 6. 2010, Sdělení MZV č. 48/2010 Sb.)²⁷

26 BOHÁČ, L. Ochrana lidských práv v Evropě podle jedenáctého protokolu. *Právník*, roč. 137, 1998, č. 3, s. 207 a násl. MALENOVSKÝ, J. Úvaha u kolébky nového Evropského soudu pro lidská práva. *Právník*, roč. 137, 1998, č. 12, s. 993 a násl. MUCHA, J. Nový mechanismus kontroly dodržování Evropské úmluvy o lidských právech. *Evropské právo*, roč. 2, 1998, č. 3, s. 2 a násl.

27 **Protokol č. 14** je dostupný na: <http://conventions.coe.int/>. ČERNÁ, D. Přijetí protokolu č. 14 k Evropské úmluvě o lidských právech. *Právní rozhledy*, roč. 12, 2004, č. 21, s. 807 a násl. OHMS, B., L. Europäischer Gerichtshof für Menschenrechte am Wendepunkt? Das 14. Zusatzprotokoll: Eine zusätzliche Zulässigkeitschürde sowie zahlreiche organisatorische Neuerungen. *Juristische Blätter*; Jhrg. 127, 2005, Num. 1, S. 14 ff. SCHORM, V., A. Přetížení ESLP si vyžádalo úpravu kontrolního mechanismu Evropské úmluvy o lidských právech (Protokol č. 14). *Právní zpravodaj*, roč. 5, 2004, č. 7, s. 1 a násl. MAJERČÍK, L. Nový protokol k Evropské úmluvě o lidských právech – dárek k 50. výročí štrasburského soudu. (Protokol č. 14). *Právní rozhledy*, roč. 17, 2009, č. 12, s. II.: „**Protokol č. 14bis** („druhý“ 14. protokol): Vzhledem k neukončenému procesu ratifikace Protokolu č. 14 („první“ 14. Protokol), kvůli váhajícímu Rusku, byla předsedou Soudu J.-P. Costou navržena dvě řešení, jež by umožnila Protokol č. 14 aplikovat i bez jeho vstupu v platnost. Jedním z nich je právě „Protokol č. 14Bis“. Ten extrahuje z Protokolu č. 14 („prvního“) dvě opatření ke zefektivnění fungování Soudu: a) samosoudce, b) tříčlenný výbor. Ke vstupu Protokolu č. 14bis postačí ratifikace jen tří smluvních zemí; zatím tak učinily dvě.“; po ratifikaci třetí zemí se stal Protokol č. 14bis platný od 1. 10. 2009. **V důsledku platnosti Protokolu č. 14 ztratil svou platnost Protokol č. 14bis.**

Dále viz následující text dostupný dne 27. 11. 2009 z:

<http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=3482&d=61214> :

Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy:

Tato doporučení vycházejí z myšlenky, že zlepšením ochrany lidských práv a základních svobod na *domácí úrovni* se omezí samotné příčiny podávání stížností k již zahlcenému Soudu; kontrolní mechanismus předvídaný Úmluvou je pouze *subsidiární* a primární odpovědnost za dodržování lidských práv leží na smluvních státech.

Výbor ministrů přijal od roku 2000 celkem pět významných doporučení jdoucích v naznačeném směru:

• doporučení R(2000) 2 o opětovném přezkumu nebo znovuotevření řízení v některých věcech na vnitrostátní úrovni v návaznosti na rozsudky Evropského soudu pro lidská práva; týká se především tzv. *úspěšného stěžovatele v předešlý stav*, tj. v dané souvislosti odstranění závažných trvajících následků zjištěného porušení Úmluvy;

charakteristika :

- další zvýšení kapacity kontrolního mechanismu Úmluvy;
- prohloubení nezávislosti soudců (9 letý neobnovitelný mandát);
- zvýšení účinnosti filtrační schopnosti Soudu (samosoudcově prohlášení o nepřijatelnosti stížnosti);
- zvýšení schopnosti Soudu řešit repetitivní stížnosti (3 členný výbor rozhoduje i meritorně);
- posílení tlaku na stát při výkonu rozsudku Soudu (zvl. řízení o nesplnění povinnosti státu vykonat rozsudek);
- zakotvení instituce komisaře RE pro LP přímo v Úmluvě;
- zakotvit možnost přístupu k Úmluvě nestátní (nadstátní) organizaci (EU);

Význam konference v Interlaken (18. – 19. 2. 2010):

- **budoucnost ESLP ...**
- **Deklarace ... Akční plán do r. 2019 ... zahrnují problematiku:**
  - o **individuálních stížností,**
  - o **implementace Úmluvy na národní úrovni,**
  - o **filtrování stížností,**
  - o **opakujících se stížností,**
  - o **dohledu nad výkonem rozsudků,**
  - o **zjednodušené procedury změny Úmluvy**

II. 1. 7 Povaha, závaznost, účinky, vykonatelnost a výkon meritorních rozhodnutí (judgments) Evropského soudu pro lidská práva, význam pro vnitrostátní právo (TPMRE – hmotné a procesní)

„Rozsudky Soudu jsou... konečné, závazné a mají deklaratorní povahu... jsou závazné pouze ve vztahu ke státu nebo státům, které jsou stranami ve sporu (*inter partes*), čl. 46 Úmluvy. Nejsou závazné *erga omnes*.“²⁸ Představují *inter partes* překážku *rei judicatae* a na území „odsouzených“ států jsou (přímo) nevykonatelné orgány RE.²⁹ Konečné a odůvodněné rozsudky senátů v dané věci

• doporučení REC(2002) 13 o publikaci a šíření textu Evropské úmluvy o lidských právech a judikatury Evropského soudu pro lidská práva v členských státech: vyzývá členské státy, aby *zpřístupnily text Úmluvy a relevantní judikaturu Soudu v národních jazycích veřejnosti*, a to zejména veřejnosti odborné;

• doporučení REC(2004) 4 o Evropské úmluvě o lidských právech ve vysokoškolském vzdělávání a odborné přípravě: směřuje k tomu, aby se státy ujistily, že takové *vzdělávání o právu Úmluvy* existuje, a to *na vysokých školách*, v přípravě na právnická povolání a ve vzdělávání osob, které působí při aplikaci práva zejména vůči osobám zbaveným svobody nebo přistěhovalcům, a takové vzdělávání posílily;

• doporučení REC(2004) 5 o ověřování slučitelnosti návrhů zákonů, stávajících zákonů a správních postupů s normami stanovenými v Evropské úmluvě o lidských právech: předpokládá, že by státy měly systematicky a efektivně ověřovat, zda návrhy nových zákonů, ale také platné zákony a podzákonné předpisy, *respektují právo Úmluvy*;

• doporučení REC(2004) 6 o zdokonalování vnitrostátních právních prostředků nápravy: nabádá státy, aby ve světle judikatury Soudu stále sledovaly, zda v jejich právním řádu existují prostředky nápravy porušení Úmluvy, aby po rozsudcích Soudu, v nichž byl zjištěn strukturální nebo obecný problém, případně zřídily nové prostředky nápravy, které zabrání podávání opakovaných stížností k Soudu, a učinily tak zejména v oblasti práva na soudní řízení v přiměřené lhůtě. Dlužno podotknout, že ani po přijetí výše jmenovaných opatření, resp. spuštění ratifikačního procesu k Protokolu č. 14, nepanuje přesvědčení, že hrozící kolaps Soudu ve Štrasburku bude odvrácen. Uvažuje se o svolání tzv. *skupiny moudrých*, tedy nezávislých odborníků, jejichž úkolem by bylo navrhnout další možná a hlavně dlouhodobá řešení vzniklé situace. Situace Soudu zůstává vážná, a bude-li se zlepšovat, patrně ještě řadu let potrvá, než i samotný Soud dokáže vyřizovat případy v přiměřené lhůtě, tedy v souladu s požadavkem, jehož nedodržení členskými státy Rady Evropy sankcionuje vůbec nejčastěji.

²⁸ RYSSDAL, R. *Závazek států řídit se rozsudky Evropského soudu pro lidská práva*. Přednáška tehdejšího předsedy ESLPZS přednesená dne 20. 3. 1996 na Masarykově univerzitě v Brně, nepublik. s. 4. SUDRE, F. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. Přeložil Jiří Malenovský. Paříž : Presses Universitaires de France, Brno : Masarykova univerzita v Brně, Praha : Univerzita Karlova, EIS, 1995, 1997. s. 292. REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha : Orac, 2002. s. 23 a násl.

²⁹ SUDRE, F. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. Přeložil Jiří Malenovský. Paříž : Presses Universitaires de

(čl. 42, čl. 44, čl. 45, Úmluvy) mají povahu *konstitutivní* jen, rozhodují-li o povinnosti státu zaplatit *spravedlivé zadostiučinění* (čl. 41 Úmluvy).³⁰

II. 1. 7. a) Povaha, závaznost a účinky meritorních rozhodnutí - *judgments* - ESLP:

- *definitivnost* (jsou jakožto konečné vybaveny autoritou *rei iudicatae*, čl. 46 odst. 1 Úmluvy);
- *deklaratornost* (nemají přímý účinek na změnu dotčených právních vztahů, náprava jejich porušení závisí na prostředcích, které zvolí „odsouzený“ stát; viz dále vykonatelnost a výkon);
- *konstitutivnost* (jen, pokud zakládají povinnost „odsouzeného“ státu zaplatit stěžovateli *spravedlivé zadostiučinění*);
- *závaznost* (zavazují smluvní strany, že se budou řídit konečnými rozsudky Soudu ve sporech, jichž jsou stranami, čl. 46 odst. 1 Úmluvy; povinnost zaplatit *spravedlivé zadostiučinění* a povinnost k restituci *in integrum* /viz níže/ plynou ze závaznosti *inter partes*, povinnost přijmout obecná opatření k ukončení trvající poruchy nebo k její prevenci je účinkem *erga omnes* omezeným na „odsouzený“ stát);³¹
- *interpretační závaznost* (spočívá v konkretizaci obecné povinnosti v čl. 1 EÚLPZS, plynoucí z odůvodnění meritorního rozhodnutí, varuje žalovaný stát před novým „odsouzením“, pokud svůj „delikt“ proti Úmluvě zopakuje; tzv. *právní moc věci interpretované*, odlišená od právní moci věci rozhodnuté /*rei iudicatae*/);³²
- *účinky* (účinky *nepřímé* spočívají v tom, že nikoli přímo orgány RE, nýbrž „odsouzený“ stát sám vykoná jeho obsah; viz dále výkon; účinky *přímé*: „Z textu EÚLPZS nelze jednoznačně dovést, že rozsudky ESLP ... mají přímé účinky ve vnitrostátním právu. ... praxe některých států takové účinky ve větší či menší míře připouští (Švýcarsko, Rakousko, Francie, Portugalsko) ...“³³ V ČR v tomto směru platí, že judikatura ESLP z pohledu formálních pramenů práva RE, tímto pramenem není, ... zároveň však zde existuje povinnost českých soudů tuto judikaturu zohledňovat, a to jak ve smyslu mezinárodního, tak i vnitrostátního práva.³⁴ Daný závěr platí jak pro trestní právo hmotné, tak i procesní.

II. 1. 7. b) Vykonatelnost a výkon rozhodnutí ESLP:

- *ve vnitrostátním právu* „odsouzeného“ státu (nejsou vykonatelné přímo orgány RE, výkon zajišťuje „odsouzený“ stát opatřeními povahy *generální* nebo *individuální*, pod dohledem *Výboru ministrů*, viz čl. 46 odst. 2 Úmluvy a postupem podle *Pravidel Výboru ministrů za účelem aplikace čl. 46 odst. 2 Úmluvy, z 10. 1. 2001*; meritorní řízení je definitivně skončeno až vydáním *rezoluce* Výboru ministrů o tom, že byly „odsouzeným“ státem splněny všechny povinnosti z rozsudku, zejm. zaplacení *spravedlivého zadostiučinění*)
- opatření povahy *generální*:
změna vnitrostátní právní úpravy; např. ve věci *Hartman v. ČR*,³⁵ po rozsudku Soudu z 10. 7. 2003 novelizovala ČR zák. č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích (zákonem č. 192/2003 Sb.) a zavedla tak s účinností od 1. 7. 2004 pro všechny typy soudních řízení *návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu*; srov. § 5 odst. 2 a § 79 odst. 1, § 174a zák. č. 6/2002 Sb.
- opatření povahy *individuální*:
přímo realizující rozhodnutí Soudu:

France, Brno : Masarykova univerzita v Brně, Praha : Univerzita Karlova, EIS, 1995, 1997. s. 292.

30 KMEC, J. *Evropské trestní právo. Mechanismy europeizace trestního práva a vytváření skutečného evropského trestního práva*. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 53.

31 Tamtéž, s. 52; V. K.: slovní spojení „účinek ... *erga omnes* omezený na stát ...“ je ovšem svým způsobem *contradictio in adiecto* (protimluv ve spojení).

32 Tamtéž, s. 54.

33 ŠTURMA, P. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2. dopl. vyd. Praha: C. H. Beck, 2003, s.111-112.

34 BOBEK, M., Několik poznámek k práci s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva. *Soudní rozhledy*. 2006, roč. 12, č. 5, s. 166 a násl.

35 Dostupný dne 27. 11. 2009 z: <http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=390&d=15404>.

- restitutio in integrum (obecně preferovaný způsob nápravy); např. ve věci *Barberá, Messegué a Jabardo v. Španělsko* konstatoval rozsudek z 13. 6. 1994 nedostatečnost restituce v napadeném řízení, když uvedl, že je zřejmé, že následné propuštění stěžovatelů na svobodu a zproštění viny nemohlo samo o sobě představovat *restitutio in integrum* či úplnou nápravu újmy vyplývající z jejich věznění; přiznána náhrada spravedlivého zadostiučinění;³⁶

- náhrada spravedlivého zadostiučinění; např. ve věci *Crabtree v. ČR* bylo rozsudkem z 25. 2. 2010 uloženo, že žalovaný stát má stěžovateli zaplatit ve lhůtě tří měsíců ode dne, kdy rozsudek podle článku 44 odst. 2 Úmluvy nabude právní moci, částku 2 000 € (dva tisíce eur) z titulu náhrady morální újmy a dále případnou částku daně;³⁷

vyplývající z rozhodnutí Soudu:

- obnova řízení v trestních věcech před ústavním soudem; srov. odd. 8. zák. č. 182/1993, o Ústavním soudu, o *řízení o opatřeních nezbytných k provedení rozhodnutí mezinárodního soudu* (obnova řízení v trestních věcech), srov. opatření generální povahy;

II. 1. 7. c) Význam rozhodnutí ESLP pro vnitrostátní právo ČR:

Vlastní význam judikatury ESLP pro praxi orgánů činných v trestním řízení aplikujících vnitrostátní právo ČR je dán především faktem, že zejména „...otázky týkající se *trestního procesu* jsou v judikatuře... Evropského soudu lidských práv... řešeny nejčastěji.“³⁸

Judikáty tohoto soudu působí ve skutečnosti podobně, jako judikatura vnitrostátní publikovaná ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek vydávané Nejvyšším soudem, jakož i ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu. Tak jak vnitrostátní soud nepracuje pouze s trestním zákonem a řádem, ale též s domácí konstantní judikaturou, jeví se nevyhnutné, aby pracoval nejen s textem EÚLPZS, ale zejména také s judikaturou ESLP. Dosavadní „bohatou praxí ... obou orgánů (tj. bývalé Evropské komise pro lidská práva a Evropského soudu pro lidská práva) se vytvořilo ustálené ‚*case-law*‘, které žije vlastním životem... Oba orgány intervenují svou rozhodovací činností natolik do vnitrostátní sféry ochrany občanských a politických práv, že se znalost řízení před štrasburskými orgány i jejich *case-law* stala prvořadou potřebou pro evropskou právní věejnost.“³⁹

„Praxe států prokazuje, že autorita rozsudků Soudu dalece překračuje jejich striktní právní význam...“⁴⁰

Význam judikatury ESLP je zdůrazněn i skutečností, že sama Česká republika byla opakovaně ve Štrasburku „odsouzena“, což je nežádoucí nejen z pohledu jisté neschopnosti garantovat univerzalitu ochrany mezinárodního, resp. evropského standardu lidských práv, ale též z hlediska ekonomického, neboť finanční satisfakce ve smyslu čl. 41 EÚLPZS nejsou zanedbatelné. Podle zdrojů ministerstva spravedlnosti byly vládě ČR Soudem postoupeny stížnosti se žádostí o zaujetí stanoviska k nim (tzv. *komunikované stížnosti*) takto: v r. 2003 / 17 stížností, v r. 2004 / 86 stížností, v r. 2005 / 146 stížností, v r. 2006 / 80 stížností a v r. 2007 / 48 stížností. Z celkového počtu 468 stížností komunikovaných Vládě ČR za období od 1. 1. 1993 do 31. 12. 2007 bylo zjištěno alespoň jedno porušení EÚLPZS ve 115 případech.⁴¹

Za období od 1. 1. 1993 do 31. 12. 2009 bylo vládě komunikováno 512 stížností, z toho bylo

36 Cit. podle BERGER, V. *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva*. Překlad do češtiny B. Jungwiert. Paris: Éditions DALLOZ, 2000, 7. vyd. Praha: IFEC, SEVT, 2002, s. 247.

37 Dostupný dne 30. 11. 2010 z: <http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=390&d=312333>.

38 REPÍK, B. Požadavky Evropské úmluvy lidských práv na trestní proces. *Bulletin advokacie*, 1992, č. 10, s. 8.

39 DELMAS-MARTY, M. Toward a European Model of the Criminal Trial, In *Delmas-Marty, M. (ed.) The Criminal Process and Human Rights, Toward a European Consciousness*. Dordrecht, Boston, London : Kluwer Academic Publishers, 1995. s. 191, s. 198. MALENOVSKÝ, J. rec. díla: *Van Dijk, P., van Hoof, G. J. H. Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*. Deventer, Boston : Kluwer, 1990 (*Právník*. 1991, roč. 130, č. 11–12, s. 1050). Srov. též MATSCHER, F. Metody výkladu Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod v praxi Evropského soudu pro lidská práva. *Právo a zákonnost*. 1992, roč. 2, č. 9, s. 504. KÜHN, Z., BOBEK, M., POLČÁK, R. (eds.) *Judikatura a právní argumentace. Teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou*. Praha: Auditorium, 2006. s. 89 a násl.

40 SUDRE, F. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. Přeložil Jiří Malenovský. Paříž : Presses Universitaires de France, Brno : Masarykova univerzita v Brně, Praha : Univerzita Karlova, EIS, 1995, 1997. s. 295.

41 Podrobné údaje dostupné dne 27. 11. 2009 z: <http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=5099&d=90808>

porušení Úmluvy zjištěno ve 138 případech, 79 stížností bylo ukončeno smírem a 203 případů bylo zamítnuto.⁴²

II. 1. 8 Vztah judikatury ESLP a Soudního dvora EU (SDEU) při ochraně lidských práv a základních svobod před a po vstupu Lisabonské reformní smlouvy (LRS) v platnost

II. 1. 8. a) Před vstupem LRS v platnost⁴³

ESLP není *osobně* příslušný k přezkumu právních aktů ES/EU z hlediska porušení EÚLPZS ze strany ES/EÚ, neboť ES/EU jako *nikoli smluvní strana* zatím nepatří do systému ochrany lidských práv a základních svobod podle EÚLPZS.

Podle dosavadních zakládacích smluv (SES, SEU) není ES/EU zmocněna k přistoupení k EÚLPZS. SDEU ve vztahu k ESLP ovšem v naprosté většině případů *přijímá lidskoprávní standardy* nastavené v judikatuře ESLP. Také ESLP se ve své judikatuře *vyhýbá zásadním střetům* se SDEU, přičemž jisté *divergence* v tom či onom směru nejsou vyloučeny (*Cantoni v. Francie*, 15. 11. 1996).

Existují tak *dva odlišné* systémy a mechanismy na ochranu lidských práv a základních svobod:

- *ESLP (Štrasburk)*
- *SDEU (Lucemburk)*

Proto by nejčistším právním řešením bylo přistoupení ES/EU k systému EÚLPZS a výslovné podřízení se judikatuře ESLP ve všech otázkách výkladu a ochrany lidských práv a základních svobod.

II. 1. 8. b) Po vstupu LRS v platnost⁴⁴

V odst. 1 čl. 6 Konsolidovaného znění Smlouvy o Evropské unii - 2008 (KSEU)⁴⁵ konstatuje EU svůj závazek *uznat* práva, svobody a zásady obsažené v *Listině základních práv Evropské unie* (LZPEU). V odst. 2 téhož ustanovení deklaruje EU svůj závazek *přistoupit* k EÚLPZS.

Jisté otázky přesto vyvolává, že obsahově zakládají LZPEU a EÚLPZS v samotném textu KSEU *duplicitní přístup* k „lidskoprávní materii“, zejména v případě, naplní-li EU svůj závazek uvedený v odstavci 2 čl. 6 KSEU. Přílišná duplicita může dokonce působit kontraproduktivně, neboť jedno z obojího činí chtě nechtě nadbytečným. Zároveň je potřeba uznat, že uvažované přistoupení EU k EÚLPZS má garantovat jednotlivci právo individuální stížnosti k ESLP proti aktům orgánů EU.

42 Podrobné údaje dostupné dne 25. 5. 2010 z: <http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=2375&d=312199>

43 TOMÁŠEK, M. et al. *Europeizace trestního práva*. Praha: Linde, 2009, s. 126-131.

44 Stalo se tak k datu **1. 12. 2009**.

45 „*Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie - 2008*“. Rada EU, Brusel 15. dubna 2008, doplněné dodatkovými *protokoly a prohlášeními*; dostupné 20. června 2008 z: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/st06655.cs08.pdf>

EVROPSKÁ ÚMLUVA A TRESTNÍ PRÁVO HMOTNÉ

Principy (základní zásady) trestního práva hmotného - základy trestní odpovědnosti

Čl. 2 odst. 1 (zásada humanismu – právo na život)

„Právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být úmyslně zbaven života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest.“

Ševčenko v. Ukrajina (4. 4. 2006, s. 19 n., 42, Čapek -I), související ust. TPMRE: § 140 n. TrZ;

„Tam, kde došlo ke ztrátám na životě za okolností potenciálně zahrnujících odpovědnost státu, zakládá čl. 2 povinnost státu zabezpečit všemi dostupnými prostředky adekvátní odpověď, soudní či jinou, aby legislativní a administrativní rámec vytvořený k ochraně práva na život byl řádně implementován a aby všechna porušení tohoto práva byla potlačena a potrestána.“

Čl. 2 odst. 2 (zásada humanismu – právo na život, užití síly)

„Zbavení života se nebude považovat za způsobené v rozporu s tímto článkem, jestliže bude vyplývat z použití síly, které není víc než zcela nezbytné, při:

- a) obraně každé osoby proti nezákonnému násilí;*
- b) provádění zákonného zatčení nebo zabránění útěku osoby zákonně zadržené;*
- c) zákonně uskutečněné akci za účelem potlačení nepokojů nebo vzpoury;“*

X. a Y. v. Nizozemí (26. 3. 1985, s. 407 n.), související ust. TPMRE: § 29 TrZ;

S odvoláním na zásady vyslovené v uvedené věci (... jedině trestní právo může chránit soukromí a rodinný život proti pohlavnímu zneužívání, občanskoprávní ochrana nestačí ...) lze čl. 2 odst. 2 písm. a) vztáhnout i na nutnou obranu mezi jednotlivci. „Lze si proto představit, že příbuzní útočníka si budou stěžovat na to, že stát dostatečně nechránil právo na život, když upravil podmínky nutné obrany příliš volně ...“⁴⁷

McCann a další v. Spojené království (27. 9. 1995, s. 7 n.), související ust. TPMRE: § 76 TrŘ;

Při zatýkání tří příslušníků IRA, podezřelých z přípravy atentátu na Gibraltar, došlo k jejich usmrcení. Příslušné státní orgány nevyhodnotily dostatečně pečlivě informace o teroristech a vojákům provádějícím zatčení je předaly tak, že vojáci vyhodnotili jejich chování jako důvodné pro použití síly, jejímž důsledkem byla jejich smrt. Soud tak není přesvědčen, že smrt tří teroristů vyplynula z použití síly, jež byla absolutně nezbytná pro zajištění obrany jiných osob proti nezákonnému násilí (atentátu). Čl. 2 odst. 2 písm. b) byl tedy porušen.“

Güleç v. Turecko (27. 7. 1998, s. 12 n.), související ust. TPMRE: § 32 TrZ;

Stížnost podává otec poškozeného, zastřeleného při střetu demonstrantů s pořádkovými silami. „Soud připouští, že použití síly může být ospravedlněno z hlediska čl. 2 odst. 2 písm. c), ale samozřejmě jen za předpokladu, že mezi cílem a prostředky musí existovat rovnováha. Policisté v dané věci použili velmi silnou zbraň, neboť podle všeho neměli k dispozici ani obušky a štíty, ani vodní děla, gumové projektily či slzný plyn. Tento nedostatek je o to méně pochopitelný a

46 Dále citovaná judikatura ESLP k jednotlivým článkům Úmluvy a Protokolům k ní je čerpána s uvedením data a strany z: BERGER, V. *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva*. Překlad do češtiny B. Jungwiert. Paris: Éditions DALLOZ, 2000, 7. vyd. Praha: IFEC, SEVT, 2002. Podle povahy věci se případně aktualizuje ze zdrojů zvláště uvedených. Další novější vybranou judikaturu k článkům Úmluvy a Protokolům nabízí prameny: ČAPEK, J. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Komentář s judikaturou. I. Část – Úmluva*. Praha: Linde, 2010, ČAPEK, J. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Komentář s judikaturou. II. Část – Protokoly*. Praha: Linde, 2010.

47 REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002, s. 54.

nepřijatelný, že okres Sirnak se nachází ... v oblasti podléhající výjimečnému stavu, kde v době inkriminovaných událostí bylo možno očekávat nepokoje.“

AKTUÁLNÍ JUDIKATURA: HUDOC⁴⁸

***Maiorano a. others v. Italy* (15. 12. 2009, odpovědnost soudu a prokurátora za dvojnásobnou vraždu spáchanou nebezpečným pachatelem v den jeho propuštění, violation)**

***Giuliani a. Gaggio v. Italy* (25. 8. 2009, smrtelné postřelení demonstranta členem bezpečnostních sil při summitu G8, no violation)**

Čl. 7 odst. 1 (zásada zákonnosti, nullum *crimen sine lege*)

„Nikdo nesmí být odsouzen za jednání (konání nebo opomenutí), které v době, kdy bylo spácháno, nebylo podle vnitrostátního nebo mezinárodního práva trestným činem. ...“

Obsah vnitrostátního a mezinárodního práva musí být *dostupný, předvídatelný a srozumitelný*. A to nejen z hlediska jeho forem (zákonů), ale i judikatury tyto zákony vykládající a aplikující. Ust. čl. 7 se *dotýká pouze* hmotného práva.

***Kruslin v. Francie* (24. 4. 1990, s. 455 n.), *související ust. TPMRE: § 110 TrZ*; „...Soud ... vždy pojem „zákon“ chápal v jeho materiálním, a nikoli formálním významu a zahrnoval pod něj podzákonné texty i nepsané právo ... zákon musí být dotčené osobě přístupný, předvídatelný pro ni z hlediska jeho důsledků a slučitelný s výsadním postavením práva ...“ Dále viz *Cantoni v. Francie* (15. 11. 1996, s. 337 n.).**

***Kokkinakis v. Řecko* (25. 5. 1993, s. 461 n.), *související ust. TPMRE: § 2 odst. 1, § 12 odst. 1, § 13 odst. 1, § 14 TrZ*; Stěžovatel, odsouzený v letech 1986 – 1987 za trestný čin proselytismu (podle § 4 řeckého zák. 1363/1938 obrácení jiného na jinou víru, prosazování novověrectví násilnými prostředky), stížností brojil proti porušení práva zaručeného v čl. 7, 9 a 10 Úmluvy. Podle Soudu čl. 7 odst. 1 se neomezuje na zákaz retroaktivní aplikace trestního práva k újmě obžalovaného. Obecněji zakotvuje také princip zákonnosti trestných činů a trestů a princip, který přikazuje, aby trestní právo nebylo aplikováno k újmě obžalovaného extenzivně (*criminalia sunt restringenda*), zejm. prostřednictvím analogie; z toho plyne, že trestný čin musí být jasně definován zákonem. V projednávaném případě stěžovatel ze znění § 4 zák. č. 1363/1938, případně z jeho soudního výkladu, mohl vědět, jaké akty (skutky) ho činí odpovědným. Čl. 7 tedy nebyl porušen. Z dalších judikátů k témuž problému srov. např. *C. R. v. Spojené království* (22. 11. 1995, s. 335 n.) aj.**

Čl. 7 odst. 2 (výjimka ze zásady zákazu retroaktivity trestního zákona k tíži pachatele), *související ust. TPMRE: § 1 a 2 odst. 1 TrZ*

„Tento článek (odst. 1) nebrání souzení a potrestání osoby za jednání (konání nebo opomenutí), které v době, kdy bylo spácháno, bylo trestné podle obecných právních zásad uznávaných civilizovanými národy.“

- ustanovení obsahuje výjimku ze zákazu retroaktivity trestního zákona *in malam partem* (k tíži pachatele);
- nezakazuje retroaktivitu, *in bonam partem* (ve prospěch pachatele);
- časově není tato výjimka omezena⁴⁹ jen na období druhé světové války, vztahuje se i na budoucnost, resp. i na dobu pozdější; např. na trestné činy spáchané v době nesvobody (1948 - 1989), následně posuzované po r. 1989 (srov. § 5 zák. č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu);⁵⁰ otázka v ČR není dosud jednoznačně judikatorně řešena;
- obecné zásady právní samy o sobě ... sotva mohou být základem odsouzení. ... čl. 7 odst. 2 proto předpokládá, že zde existuje ještě jiný pramen práva, zpravidla vnitrostátní zákon, který se aplikuje retroaktivně.⁵¹

AKTUÁLNÍ JUDIKATURA: HUDOC

48 HUDOC: <http://hudoc.echr.coe.int/> Index to the Information Notes on the Court's case –law – 2009.

49 Tamtéž, REPÍK, s. 39, 43.

50 KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 33-34.

51 REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002, s. 43.

Kononov v. Latvia (24. 7. 2008; retrospektivní / retroaktivní aplikace zákona cestou uznání vinným válečným zločinem pro jeho část v trestní vojenské expedici do vesnice během II. světové války, případ je postoupen Velkému senátu)⁵²

Principy (základní zásady) trestního práva hmotného – trestní sankce

„Zásada přiměřenosti trestu (jako svým způsobem *stěžejní*, V. K.) není v Úmluvě výslovně vyjádřena a v Úmluvě nenajdeme zmínku ani o *principu proporcionality* jako takovém. Přesto jde o princip, který prostupuje celou Úmluvou. ... přiměřenost trestní sankce je předmětem kontroly Soudu, jestliže je zásahem do práva chráněného Úmluvou, a tato vyžaduje, aby zásah byl přiměřený. (V. K.: např. trest obecně prospěšných prací a zákaz nucené práce ve smyslu čl. 4 odst. 2, 3 EÚLPZS). Jinak však Soud není oprávněn kontrolovat přiměřenost trestů (samu o sobě, V. K.) stanovených zákonem za trestné činy (tj. trestní sazby, V. K.) a zásadně ani přiměřenost trestů ukládaných soudy (za jednotlivé trestné činy, V. K.).“⁵³

Čl. 3 (zásada humanismu – zákaz mučení ...)

„Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.“

T. a V. v. Spojené království (16. 12. 1999, s. 254 n.), *související ust. TPMRE: § 37 odst. 2 TrZ;*

Dva jedenáctiletí pachatelé vraždy dvouletého chlapce ve stížnosti namítali porušení čl. 3 Úmluvy, které mělo spočívat v tom, že s ohledem na jejich nízký věk musí být veřejný proces, který proti nim probíhal před *Korunním soudem pro dospělé*, a kárný charakter trestu (15 letá kárná lhůta, posléze zrušená, a trest neurčitého trvání podle uvážení Její Výsosti) považovány za porušení jejich práva nebýt podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu, zaručeného čl. 3 Úmluvy. „Podle názoru Soudu přisouzení trestní odpovědnosti stěžovatelům ... samo o sobě čl. 3 neporušuje ...ani proces s nimi **neporušil** citovaný článek.“

AKTUÁLNÍ JUDIKATURA: HUDOC, Kriminallistika č. 1/2006, s. 28, Trestněprávní revue, č. 8/2010, s. 263

Turan Cakir v. Belgie (10. 3. 2009, „Excesivní nakládání ze strany policistů se zadrženou osobou, ... Soud se domnívá, že nebylo prokázáno, že by poranění, jež stěžovatel utrpěl během jeho výslechu, mohla odpovídat policisty použité síle, jež byla s ohledem na chování stěžovatele striktně nezbytná. Došlo (?)tedy z hmotněprávního hlediska k porušení čl. 3 ... Soud je názoru, že vyšetřování vedené v dané věci státními orgány za účelem prošetření stížnosti na špatné zacházení, kterému se stěžovateli dostalo ze strany národních orgánů, bylo neúčinné. Došlo tedy z procesního hlediska k porušení čl. 3 ...“⁵⁴

Sulejmanovic v. Itálie (16. 7. 2009, nedostatek osobního prostoru uvažovaného ve světle ostatních podmínek zadržení, no violation)⁵⁵

Gäfgen v. Německo (1. 6. 2010, Velký senát; stěžovatel poté, co zavraždil nezletilého syna německého bankéře, předstíral jeho únos a požadoval po rodičích výkupné ve výši 1 000 000 eur, které si osobně vyzvedl; při prvním výslechu obviněný uvedl, že je s únosci ve spojení a že je unesený chlapec v bezpečí; vyšetřovatelé této výpovědi nevěřili; proto nařídil policejní důstojník vyšetřovateli, aby se pokusil stěžovatele zlomit (s cílem zjistit místo, kde domněle unesený je); stěžovatel pod tlakem řekl, kde leží tělo zavražděného; Soud je toho názoru, že policejní důstojník a vyšetřovatel překročili rámec povolených metod vyšetřování, v důsledku čehož byl stěžovatel zhruba po dobu deseti minut vyslýchán pod trýznivým nátlakem; Velký senát rozhodl, že čl. 3 Úmluvy byl porušen; nebyl však porušen čl. 6 Úmluvy;

Čl. 4 odst. 2, 3 (zásada humanismu – zákaz nucených prací ...)

52 HUDOC: <http://hudoc.echr.coe.int/> Index to the Information Notes on the Court's case-law – 2009.

53 Tamtéž, REPÍK, s. 65-66.

54 Přehled rozsudků ESLP č. 3/2009, s. 129, 138-139.

55 HUDOC: <http://hudoc.echr.coe.int/> Index to the Information Notes on the Court's case-law – 2009.

„Od nikoho se nesmí žádat, aby vykonával nucené nebo povinné práce. Za nucenou nebo povinnou práci se pro účely tohoto článku nepovažuje:

... a) práce běžně požadovaná při výkonu trestu uloženého podle čl. 5 této Úmluvy, nebo v době podmíněného propuštění z tohoto trestu...“

Van Droogenbroeck v. Belgie (24. 6. 1982, s 128 n.), související ust. TPMRE: § 37 odst. 2 TrZ;

Stěžovatel odsouzený ke dvěma letům odnětí svobody a dále k deseti letům „dání k dispozici vládě“ namítá, že v rozporu s čl. 4 odst. 1 a 2 Úmluvy se nachází ve stavu nevolnictví a je nucen k práci. „Podle názoru Soudu „dání k dispozici vládě“ neuvrhlo stěžovatele v „nevolnictví“, jež je v rozporu s čl. 4 odst. 1. Pokud jde o čl. 4 odst. 3 písm. a), povoluje práci běžně vyžadovanou od osob, jejichž zbavení svobody, jako tomu bylo v projednávaném případě, neporušilo čl. 5 odst. 1, kromě toho práce požadovaná na stěžovateli nepřesáhla meze, které jsou v dané záležitosti „běžné“, zejm. proto, že jejím účelem bylo znovuzařazení stěžovatele do společnosti. ... čl. 4 odst. 3 písm. a) **nebyl porušen.**“

Van der Musselle v. Belgie (23. 11. 1983, s. 95, Čapek -I), související ust. TPMRE: § 140 n. TrZ;

„Ve smyslu čl. 4 odst. 2 Úmluvy existuje „nucená nebo povinná práce“ pouze při kumulativním spojení dvou podmínek: práce musí být vykonávána nejen proti vůli dotčené osoby, ale navíc je třeba, aby povinnost ji vykonávat byla „nespravedlivá“ nebo „vynucovaná“ nebo aby její výkon představoval „zkoušku, které se lze vyvarovat“, jinými slovy, aby byla „zbytečně namáhavou“ nebo „poněkud trýznivou.“

Čl. 7 odst. 1 (zásada zákonnosti, nulla poena sine lege, zákaz retroaktivity přísnějšího zákona), související ust. TPMRE: § 3 odst. 1, § 12 odst. 1, § 37 odst. 1 TrZ;

„... Rovněž nesmí být uložen trest přísnější, než jaký bylo možno uložit v době spáchání trestného činu.“

- pojem „trestu“ podléhá autonomnímu výkladu ESLP; viz výše.
- čl. 7 se netýká jiných sankcí (ochranných, zabezpečovacích opatření), ve vztahu k nim se opírá jejich zákonnost o jiná ustanovení Úmluvy (čl. 5, zbavení svobody) a Protokolů (čl. 2 odst. 3 P. č. 4, svoboda pohybu, čl. 1 P. č. 1, ochrana majetku). V těchto případech neplatí zákaz retroaktivity přísnějšího zákona.⁵⁶

AKTUÁLNÍ JUDIKATURA: HUDOC

Scoppola v. Itálie (17. 9. 2009, zásada použití nejpriznivějšího trestního zákona z pohledu časové posloupnosti /působnosti trestních zákonů ... Soud má za to, že žalovaný stát nesplnil svou povinnost použít vůči stěžovateli ustanovení, které stanovilo nejmírnější trest a které nabylo účinnosti po spáchání trestného činu ... violation, čl. 7/1⁵⁷

Čl. 7 odst. 2 (výjimka ze zásady zákazu retroaktivity trestního zákona k tíži pachatele), související ust. TPMRE: § 2 odst. 1, § 3 odst. 1 TrZ;

„Tento článek (odst. 1) nebrání souzení a potrestání osoby za jednání (konání nebo opomenutí), které v době, kdy bylo spácháno, bylo trestné podle obecných právních zásad uznávaných civilizovanými národy.“

Blíže k těmto ustanovením srov. výklady k čl. 7 shora.

Čl. 1 Protokolu č. 4 k EÚLPZS 1963 (zákaz uvěznění pro dluh, zásada zákonnosti, nulla poena sine lege)

„Nikdo nemůže být zbaven svobody pouze pro neschopnost dostát smluvnímu závazku.“

Pro ČR platný od 18. 3. 1992.

Hauschildt v. Dánsko (24. 5. 1989, s. 203 n.), související ust. TPMRE: § 12 odst. 1, § 37 odst. 1 TrZ;

Stěžovatel odsouzený za daňové trestné činy, mimo jiné namítá porušení i čl. 1 P. č. 4. Meritorně se

⁵⁶ Tamtéž, s. 65.

⁵⁷ Přehled rozsudků ESLP č. 2/2010, s. 85, 91-98.

však Soud jeho porušením nezabýval, neboť Komise 9. 10. 1986 prohlásila stížnost za přípustnou jen v bodě založeném na čl. 6 EÚLPZS.

Judikatura k tomuto čl. prakticky neexistuje ... to dokazuje, že je členy RE respektován.⁵⁸

Čl. 2 Protokolu č. 4 k EÚLPZS 1963 (svoboda pohybu, zásada zákonnosti, nulla poena sine lege)
„(3) Žádná omezení nemohou být uvalena na výkon těchto práv kromě těch, která stanoví zákon a jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu ... předcházení zločinnosti ...“

Raimondo v. Itálie (22. 2. 1994, s. 141 n.), související ust. TPMRE: § 12 odst. 1, § 37 odst. 1 TrZ;
Aplikace preventivních opatření vůči domnělému příslušníku mafie. „Pokud jde o umístění stěžovatele pod zvláštní policejní dohled, ... Soud dospívá k závěru, že přinejmenším mezi 2. a 20. 12. 1986 nebylo příslušné zasahování ani stanoveno zákonem, ani nezbytné, a tudíž **byl porušen čl. 2 Protokolu č. 4.**“⁵⁹

Čl. 3 Protokolu č. 4 k EÚLPZS 1963 (zákaz vyhoštění občanů, zásada zákonnosti, nulla poena sine lege), související ust. TPMRE: § 12 odst. 1, § 37 odst. 1, § 80 TrZ;

Citovaný pramen (Berger) k tomuto ustanovení žádné precedenční rozhodnutí neuvádí.

Judikatura k tomuto čl. prakticky neexistuje ... to dokazuje, že je členy RE respektován.⁶⁰

Čl. 1 a 2 Protokolu č. 6 k EÚLPZS 1983 (zrušení trestu smrti, trest smrti v době války, zásada zákonnosti, humanismu,), související ust. TPMRE: § 12 odst. 1, § 37 odst. 1, 2, § 52, § 54 TrZ;
„Trest smrti se ruší. Nikdo nemůže být k takovému trestu odsouzen ani popraven.“

„Stát může zákonem stanovit trest smrti za činy spáchané v době války nebo bezprostřední hrozby války; tento trest smí být uložen pouze v případech předvídaných zákonem a v souladu s jeho ustanoveními. Stát sdělí generálnímu tajemníkovi RE příslušná ustanovení tohoto zákona.“

Přistoupení k P. č. 6 nelze podmínit výhradou (čl. 4), po přistoupení k němu nelze od něj *odstoupit* (čl. 3). Podle čl. 58 EÚLPZS lze jej však *vypovědět*. Pro ČR platný od 1. 4. 1992. V souvislosti s P. č. 6 se otázky ochrany lidských práv řešily před ESLP i ve spojení s čl. 2 a zejm. 3 EÚLPZS.

Soering v. Spojené království (7. 7. 1989, s. 20 n.)

Vydání stěžovatele Spojeným královstvím do USA pro účely soudního řízení ve Virginii, kde je stíhán za úkladnou vraždu, za niž lze uložit trest smrti. „... stěžovatel uvádí, že nehledě na záruky poskytnuté britskou vládou existuje značná možnost, že pokud by byl vydán do USA, byl by odsouzen k trestu smrti. Tvrdí, že obzvláště s ohledem na „*syndrom cely smrti*“ (**death row**) by byl vystaven nelidskému a ponižujícímu zacházení a trestu, jež jsou v rozporu s čl. 3 Úmluvy... Soud dospívá k závěru, že rozhodnutí o vydání může z hlediska čl. 3 ... přivodit odpovědnost smluvního státu podle Úmluvy, jestliže existují vážné a prokazatelné důvody věřit, že dotčená osoba, pokud bude vydána do žádajícího státu, bude zde vystavena reálnému riziku, že bude podrobována mučení nebo nelidským či ponižujícím trestům. ... s ohledem na velmi dlouhou dobu, kterou je nutno strávit v „cele smrti“, ve Virginii průměrně šest až osm let, za ... extrémních podmínek, se všudypřítomnou a rostoucí úzkostí z výkonu nejvyššího trestu, a s ohledem na osobní situaci stěžovatele (věk a duševní stav v době trestného činu), by vydání do USA vystavilo dotyčného reálnému riziku zacházení přesahujícího práh stanovený v čl. 3. ... rozhodnutí (Spojeného království) vydat stěžovatele do USA by **porušilo čl. 3 Úmluvy**, kdyby bylo provedeno.“

Öcalan v. Turecko⁶¹

„ ... stěžovatel byl unesen z území cizího státu, odsouzen soudem, který neposkytuje všechny

58 ČAPEK, J. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Komentář s judikaturou. II. Část – Protokoly. Praha: Linde, 2010, s. 105.

59 Další judikatura viz ČAPEK, J. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Komentář s judikaturou. II. Část – Protokoly. Praha: Linde, 2010, s. 106 n.

60 ČAPEK, J. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Komentář s judikaturou. II. Část – Protokoly. Praha: Linde, 2010, s. 108.

61 Cit. podle REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002, s. 67. FENYK, J., SVÁK, J. *Europeizace trestního práva*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008. s. 139 n.

záruky nezávislosti a nestrannosti, a v procesu, v němž nebyla plně respektována práva obhajoby ... Je-li dožádaný stát stranou Protokolu č. 6 a trest smrti zrušil, přichází v úvahu též porušení čl. 1 Protokolu č. 6, jestliže vydá osobu do státu, kde jí reálně hrozí uložení trestu smrti, ledaže tento stát poskytne záruku, že trest smrti uložen ani vykonán nebude. ... „

„... Velký senát ve svém rozhodnutí z 12. 5. 2005 potvrdil závěr senátu a rozhodl, že vynesení (uložení) trestu smrti soudem, o jehož nezávislosti a nestrannosti existují důvodné pochybnosti, a na základě nespravedlivého řízení je nelidským zacházením **odporujícím** čl. 3 EÚLPZS.“

Čl. 1 Protokolu č. 13 k EÚLPZS 2002⁶² (absolutní zrušení trestu smrti, zásada zákonnosti, humanismu), související ust. TPMRE: § 12 odst. 1, § 37 odst. 1, 2 § 52, § 54 TrZ;

„Trest smrti se zrušuje. Nikdo nesmí být odsouzen k takovému trestu ani popraven.“

Přistoupení k P. č. 13 nelze podmínit výhradou (čl. 3), po přistoupení k němu nelze od něj *odstoupit* (čl. 2). Podle čl. 58 EÚLPZS lze jej však *vypovědět*. Podle čl. 4 P. č. 13 lze také jeho územní působnost *omezit* na část území člena RE. Protokol vstoupil v platnost dne 1. 7. 2003.

„... Protokolem č. 13 **nebyl** zrušen Protokol č. 6 k EÚLPZS *de iure*, i když zde **došlo** mezi smluvními státy Protokolu č. 13 k jeho zrušení *de facto*“.⁶³

Čl. 4 Protokolu č. 7 k EÚLPZS 1984 (hmotně právní stránka zásady ne bis in idem, zásada zákazu dvojího přičítání z hlediska trestů), související ust. TPMRE: § 53 odst. 1 věta třetí, § 39 odst. 4 věta druhá TrZ;

„Nikdo nemůže být stíhán nebo potrestán v trestním řízení podléhajícím pravomoci téhož státu za trestný čin, za který již byl osvobozen nebo odsouzen konečným rozsudkem podle zákona a trestního řádu tohoto státu.“

„Ustanovení předchozího odstavce nejsou na překážku obnově řízení podle zákona a trestního řádu příslušného státu, jestliže nové nebo nově zjištěné skutečnosti nebo podstatná vada v předešlém řízení mohly ovlivnit rozhodnutí ve věci.“

Vzhledem k tomu, že zásada ne bis in idem je tradována především v jejím trestně *procesním* „zabarvení“, odkazuje se na výklady k ní uvedené níže (EÚLPZS a trestní právo procesní).

Požadavky na trestní právo hmotné přímo neobsažené v EÚLPZS

A) Kriminalizace protiprávních činů jako trestných

Požadavky na kriminalizaci činů jakožto trestných činů se projevují v trojí podobě

- a) **zákazu** kriminalizace;
  - b) **příkazu** kriminalizace;
- jejich doplňkem je
- c) **volnosti** kriminalizace činu.

a) Zákaz kriminalizace, penalizace činu (příkaz dekriminalizace, depenalizace činu)

Jedním z limitů kriminalizace činů jako trestných, zejm. soudně, je absolutní požadavek, aby členský stát RE nepovažoval za trestné ty činy, které představují naplnění a výkon lidských práv a základních svobod chráněných Úmluvou.

Dudgeon v. Spojené království (22. 10. 1981, s. 409 n.) „... zákaz homosexuálních aktů, k nimž dojde v soukromí mezi svolnými muži staršími 21 let, není důvodný ... Dnes je homosexuální chování chápáno lépe (jinak) než v době přijetí zákonů v Severním Irsku z let 1861 a 1885 ... V Anglii a Walesu od r. 1967, ve Skotsku od r. 1980 ... nejsou inkriminované činy trestné ... i v

62 MALÍŘ, J. Nový protokol k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod – na cestě k absolutnímu odstranění trestu smrti z právních řádů Evropy (Protokol č. 13). *Trestněprávní revue*, roč. 2, 2003, č. 8, s. 221 a násl.

63 ČAPEK, J. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Komentář s judikaturou. II. Část – Protokoly. Praha: Linde, 2010, s. 138.

samotném Severním Irsku státní orgány v posledních letech upustily od stíhání za (inkriminované) homosexuální akty ... Nelze tedy hovořit o naléhavé společenské potřebě kvalifikace takových aktů jako trestných činů ...“.

b) Příkaz kriminalizace, penalizace činu (zákaz dekriminalizace, depenalizace činu)

S příkazem kriminalizovat určité činy souvisí i tzv. **pozitivní** povinnost státu. Od ní se odlišuje povinnost **negativní** spočívající v tom, že v zájmu ochrany práv obsažených v Úmluvě stačí, aby se členský stát zásahů do nich pouze zdržel. Naproti tomu povinnost pozitivní vyžaduje od státu aktivní přístup, tj. i v podobě přijetí opatření (legislativních) v tom směru, aby k poruše chráněného práva nedošlo.

X. a Y. v. Nizozemí (26. 3. 1985, s. 407 n.)

„... Soud pokládá občanskoprávní ochranu proti takovým zlovolným aktům (pohlavní zneužívání), které se dotýkají základních hodnot a esenciálních aspektů soukromého života, za nedostatečnou: pouze trestní legislativa může zajistit nezbytnou ochranu.“

Calvelli a Ciglio v. Itálie, 17. 1. 2002⁶⁴

Naopak v této věci Soud nedospěl k závěru o nutnosti kriminalizovat nedbalostní usmrcení jako trestný čin, nehledě na fakt, že italský právní řád tuto možnost již obsahuje.

M. C. v. Bulharsko, 4. 12. 2003⁶⁵

Případ je ilustrací konceptu pozitivní povinnosti státu. „ESLP se zabýval případem čtrnáctileté dívky znásilněné dvěma muži. ... jejich trestní stíhání bylo zastaveno s odůvodněním, ... že nebylo prokázáno, že by se dívka bránila nebo že by volala o pomoc. ... z čl. 3 a z čl. 8 EÚLPZS vyplývá pro stát pozitivní povinnost zakotvit ve svém trestním právu ustanovení, která by účinným způsobem postihovala znásilnění, a povinnost je v praxi aplikovat ... ESLP dospěl k závěru, že v daném případě výše uvedené povinnosti vyžadují kriminalizaci a účinnou represí každého nedobrovolného sexuálního činu, včetně těch, kdy se oběť fyzicky nebránila.“

c) Volnost kriminalizace činu

Engel a další v. Nizozemí, 8. 6. 1976

„Úmluva ... poskytuje státům ... volnost prohlásit za trestný čin jednání (konání nebo opomenutí), které není normálním výkonem některého z práv, jež Úmluva chrání...“⁶⁶

Sanles Sanles v. Španělsko, 9. 11. 2000⁶⁷

„Evropský soud nepřijal ... stížnost s tím, že nemůže činit odpovědnými španělské orgány pro porušení údajné povinnosti vydat zákon, který by depenalizoval *eutanazii*. Z Úmluvy tedy nelze vyvodit povinnost depenalizovat eutanazii. Zůstává však otevřenou otázka, zda eutanazie musí být za každých okolností kriminalizována. Takový absolutní závěr by patrně nebyl v souladu s tendencemi, které se projevují v některých smluvních státech, depenalizovat eutanazii za určitých podmínek právně nebo fakticky.“

Pretty v. Spojené království, 29. 4. 2002⁶⁸

Stěžovatelka, ochrnutá a trpící degenerativní nevléčitelnou nemocí, si stěžovala u Soudu s tvrzením, že Spojené království porušilo čl. 2, 3, 8, 9 a 14 EÚLPZS tím, že nezaručilo jejímu manželovi, že nebude trestně stíhán podle vnitrostátního práva, pomůže-li jí spáchat sebevraždu.

„Soud uvedl, že právo na život neobsahuje i právo na smrt, takže trestněprávní postih *eutanazie* neodporuje čl. 2 EÚLPZS (právo na život).“

B) Zákaz retroaktivity trestního práva (trestního zákona), související ust. TPMRE: § 1, § 2, § 3

64 Srov. FENYK, J., SVÁK, J. *Europeizace trestního práva*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008. s. 144.

65 Cit. podle KMEC, J. *Evropské trestní právo. Mechanismy europeizace trestního práva a vytváření skutečného evropského trestního práva*. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 75 a násled.

66 Cit. podle REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002, s. 50.

67 Cit. podle REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002, s. 60.

68 Cit. podle FENYK, J., SVÁK, J. *Europeizace trestního práva*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008. s. 145.

TrZ;⁶⁹

Uvedený zákaz platí nejen pro případy zpětné působnosti zákona, který spáchaný čin jako trestný kriminalizuje až dodatečně, ale i pro případy, kdy pozdější takovýto zákon je pro pachatele přísnější než ten, který byl účinný v době spáchání činu. Obsah vnitrostátního a mezinárodního práva musí být jeho adresátům *dostupný, předvídatelný a srozumitelný*.

„Pokud jde o otázku viny, v judikatuře (ESLP) se *nevyskytl* ani jediný případ, v němž by bylo namítáno, že byl se zpětnou účinností aplikován zákon na čin, který v době spáchání nebyl trestný nebo byl trestný podle mírnějšího zákona. ... čl. 7 odst. 1 Úmluvy nezaručuje právo na retroaktivní aplikaci pozdějšího mírnějšího zákona (naopak srov. § 2 odst. 1 TrZ).“⁷⁰

G v. Francie, 27. 9. 1995⁷¹

„... stěžovatel byl odsouzen v otázce viny podle zákona účinného v době spáchání činu, trest mu ... byl uložen podle pozdějšího mírnějšího zákona, který nabyl účinnosti po spáchání činu (tzv. *distributivní* aplikace ... zákona *in mitius*, možná ve francouzském právu). Soud nezjistil porušení čl. 7 Úmluvy.“

„Zákaz zpětné působnosti přísnějšího zákona se *nevztahuje* na *procesní normy*, kde se obecně připouští přinejmenším tzv. nepravá retroaktivita.“

Coëme a další v. Belgie, 22. 6. 2000⁷²

„Soud poté, co konstatoval, že nový zákon prodlužující promlčecí lhůtu je v belgickém právu předpisem procesním, který se ihned aplikuje na probíhající řízení, uvedl, že čl. 7 nelze interpretovat tak, jako by překážel prodloužení promlčecí lhůty, jestliže skutky nebyly ještě promlčeny.“

Veeber v. Estonsko, 21. 1. 2003⁷³

V tomto případě byla část pokračujícího trestného činu spáchána před novelou trestního zákona s tím, že podle této novely nešlo o trestný čin. Pokud byla přesto zahrnuta do celkového úhrnu dílčích útoků pokračování, společně s těmi, které stěžovatel již jako trestné spáchal až po zmíněné novele, byla tato novela aplikována zpětně k tíži stěžovatele. Proto **došlo k porušení čl. 7 odst. 1 EÚLPZS**. K požadavku *předvídatelnosti* obsahu trestního práva, souvisejícího se zákazem jeho retroaktivity, v kontextu politických změn, více srov. případ **Streletz, Kessler a Krenz v. Německo, 22. 3. 2001**.⁷⁴
K *výjimce ze zákazu retroaktivity* ve smyslu čl. 7 odst. 2 EÚLPZS srov. výklady výše.

C) Zákaz analogie v trestním právu (zákaz analogie trestního zákona), související ust. TPMRE: § 12 odst. 1, § 13 odst. 1, § 14, § 37 odst. 1 TrZ;

Odvrácenou stranou zásady zákonnosti trestního práva (*nullum crimen, nulla poena sine lege*) ve smyslu čl. 7 odst. 1 EÚLPZS je zákaz analogie zákona (*analogia legis*) k tíži pachatele.

Kokkinakis v. Řecko (25. 5. 1993, s. 461 n.)

„Podle Soudu čl. 7 odst. 1 se neomezuje na zákaz retroaktivní aplikace trestního práva k újmě obžalovaného. Obecněji zakotvuje také princip zákonnosti trestných činů a trestů a princip, který přikazuje, aby trestní právo nebylo aplikováno k újmě obžalovaného *extenzivně* (*criminalia sunt restringenda*), zejm. prostřednictvím *analogie*; z toho plyne, že trestný čin musí být jasně definován zákonem.“

„Jestliže vnitrostátní právo bylo vyloženo a aplikováno domácími soudy *extenzivně* nebo za pomoci *analogie*, plyne z toho přímo **porušení čl. 7 Úmluvy**.“⁷⁵

Problém je v tom, že česká trestněprávní teorie a praxe pro domo přípustný výklad extenzivní (*per*

⁶⁹ Srov. FENYK, J., SVÁK, J. *Europeizace trestního práva*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008. s. 141.

⁷⁰ Cit. podle REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002, s. 39. Srov. k tomu *Kononov v. Latvia* (24. 7. 2008).

⁷¹ Tamtéž, s. 39 a násl.

⁷² Tamtéž, s. 42.

⁷³ Cit. podle FENYK, J., SVÁK, J. *Europeizace trestního práva*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008. s. 142.

⁷⁴ FENYK, J., SVÁK, J. *Europeizace trestního práva*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008. s. 143. REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002, s. 35.

⁷⁵ REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002, s. 37.

argumentum a simili) důsledně odlišuje od zakázané *analogie legis in malam partem*.⁷⁶ ESLP je tedy v tomto ohledu, zdá se, striktnější.

EVROPSKÁ ÚMLUVA A TRESTNÍ PRÁVO PROCESNÍ

Principy (základní zásady) trestního práva procesního v judikatuře ESLP a jejich promítnutí do vyšetřování a soudního stadia trestního řízení

Čl. 5 odst. 1 (právo na svobodu a osobní bezpečnost, zásada řádného zákonného procesu),⁷⁷ související ust. TPMRE: § 2 odst. 1, § 67 n., § 75 n. TrŘ;

„... Nikdo nesmí být zbaven svobody kromě následujících případů, pokud se tak stane v souladu s řízením stanoveným zákonem:

- a) zákonné uvěznění po odsouzení příslušným soudem;*
- b) zákonné zatčení nebo jiné zbavení svobody osoby proto, že se nepodrobila rozhodnutí vydanému soudem podle zákona, nebo proto, aby bylo zaručeno splnění povinnosti stanovené zákonem;*
- c) zákonné zatčení nebo jiné zbavení svobody osoby za účelem předvedení před příslušný soudní orgán pro důvodné podezření ze spáchání trestného činu nebo jsou-li oprávněné důvody k domněnce, že je nutné zabránit jí ve spáchání trestného činu nebo v útěku po jeho spáchání;*
VAZBA
- f) zákonné zatčení nebo jiné zbavení svobody osoby, aby se zabránilo jejímu nepovolenému vstupu na území, nebo osoby, proti níž probíhá řízení o vyhoštění nebo vydání (popř. předání V. K.) ...“*

Vyšetřování:

Soudní stádium:

- *„řízení stanovené zákonem“ je řízení ve smyslu vnitrostátního práva;*
- *„zákonné“, tzn. ve smyslu vnitrostátního práva materiálního (vazební důvody) i procesního (vazební řízení);*
- *totální negací záruk čl. 5 a jeho krajně závažným porušením je nepřiznané zatčení osoby a její následné zmizení;⁷⁸*
- *Úmluva výslovně neupravuje, ale ani nevylučuje zadržení osoby in flagranti (při činu), a to i soukromou osobou, vnitrostátní úprava tohoto institutu jen musí vyhovovat parametrům čl. 5 odst. 1 písm. c), odst. 3;⁷⁹*
- *důvodné podezření ze spáchání trestného činu je condicio sine qua non dalších dvou alternativních důvodů zbavení svobody podle písm. c) a musí tu být po celou dobu trvání vazby;⁸⁰*
- *Úmluva nevylučuje další vazební důvody stanovené vnitrostátním právem (např. koluze), je-li splněna základní podmínka, bez které nelze ...;⁸¹*
- *odůvodnění vazby musí být konkrétní, nestačí obecný odkaz např. na trestní sazbu;*

Engel a další v. Nizozemí (8. 6. 1976, s. 262 n.) Vojenské kázeňské tresty a řízení. „Soud ... považuje za **slučitelné** s písm. a) tohoto odstavce, které povoluje regulérní uvěznění osoby po odsouzení příslušným soudem, převelení stěžovatelů Dony a Schula ke kázeňské jednotce ...“

K pojmu „příslušný soud“ srov. i věc **Drozd a Janousek v. Francie (26. 6. 1992, s. 70 n.)**. „Soud ...

⁷⁶ KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 131.

⁷⁷ MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P. *Trestní právo procesní*. 3. přeprac. a dopl. Vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 114.

⁷⁸ REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002, s. 214.

⁷⁹ Tamtéž, s. 218.

⁸⁰ Tamtéž, s. 220, 229.

⁸¹ Tamtéž, s. 222.

však pokládá dočasné přísné kasárenské vězení stěžovatele Engela za jsoucí v rozporu s čl. 5 odst. 1 ...: jeho účelem nebylo ani zaručit splnění povinnosti uložené zákonem (písm. b) ani dotyčného předvést před příslušný soudní orgán (písm. c) a překročilo maximální délku stanovenou zákonem.“

De Jong, Baljet a Van den Brink v. Nizozemí (22. 5. 1984, s. 85 n.) Vzetí do vazby povolanců obžalovaných z vojenských trestných činů. „Ust. čl. 5 odst. 1 písm. c) porušeno nebylo, neboť existovalo důvodné podezření, že stěžovatelé spáchali trestné činy (odepření výkonu vojenské služby), v souvislosti s nimiž byli vzati do vazby.“

Lukanov v. Bulharsko (20. 3. 1997, s. 74 n.) Člen bulharské vlády obviněný z pomoci ke zpronevěře fondů, z nichž byly poskytnuty podpory některým rozvojovým zemím. Stíhán vazebně (červenec – prosinec 1992). „Soud není přesvědčen, že jednání vytýkané stěžovateli bylo trestným činem. ... Za těchto podmínek zbavení svobody nebylo „regulérní“, ani nebylo provedeno „pro důvodné podezření stěžovatele ze spáchání trestného činu. ... Čl. 5 odst. 1 písm. c) byl porušen.“

Schiesser v. Švýcarsko (4. 12. 1979, s. 80 n.) Vzetí do vazby okresním prokurátorem kantonu Curych a pojem „soudní orgán“. „... v projednávaném případě okresní prokurátor vystupoval výlučně jako vyšetřující orgán ... s povinností zabývat se stejně pečlivě skutečnostmi mluvícími pro i proti obvinění. ... okresní prokurátor nebyl vystaven ani vnějšímu zasahování, ani věc nemusel konzultovat s jiným orgánem a vykonával tak vlastní rozhodovací pravomoc, kterou mu svěřoval zákon. ... Soud poukazuje na to, že vzetí do vazby se opíralo o dva důvody uvedené v curyšském trestním řádu, mezi nimi o existenci důvodného podezření, že dotyčný spáchal trestný čin, který figuruje mezi důvody, které uvádí čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy ... citovaný článek porušen nebyl.“ Stejně tak i níže citovaný případ **Brogan a další v. Spojené království (29. 11 1988, s. 90 n.)**.

„Soud změnil tuto judikaturu v rozsudku Huber v. Švýcarsko ... Prokurátor se nikdy nemůže jevit jako orgán nezávislý na stranách, když sám může být stranou v trestním řízení. Není rozhodující, že v konkrétní věci v této funkci před soudem nevystupoval.“⁸²

Bozano v. Francie (18. 12. 1986, s. 64 n.) Zbavení svobody pro účely vyhoštění po zamítnutí žádosti o vydání. „... stěžovateli bylo doručeno nařízení o jeho vyhoštění, policie ho eskortuje na francouzsko-švýcarskou hranici ... Soud se domnívá, že je použitelný čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy ... proto ověřuje „regulérnost“ zbavení svobody stěžovatele po dobu jeho eskortování ... Pod pojmem „regulérnost“ musí být chápáno nejen dodržování národní legislativy (tj. francouzské), ale též slučitelnost opatření, tzn. eskorty, s účelem čl. 5: chránit jednotlivce proti svévoli. Fakta případu ...vzbuzují v Soudu vážné pochybnosti o slučitelnosti eskortování s francouzským právem. ... Soud poukazuje na okolnosti násilného eskortování stěžovatele na francouzsko-švýcarskou hranici: více než měsíční vyčkávání s doručením nařízení o vyhoštění, dojem, že byl dotyčný úmyslně ponechán v nevědomosti o tom, co je proti němu připravováno, náhlost zatčení a způsob provedení vyhoštění. ... zbavení svobody nebylo proto „regulérní“, ani slučitelné s právem na bezpečnost. Nejednalo se o nezbytné zadržení v rámci běžného řízení o vyhoštění, ale o **zastřené extradiční opatření. Čl. 5 odst. 1 písm. f) byl porušen.**“

AKTUÁLNÍ JUDIKATURA: HUDOC, www MS ČR⁸³

Giorgi Nikolaishvili v. Georgia (13. 1. 2009; uvěznění svědka, nátlak na jeho prchajícího bratra a nedostatek nebo nepřiměřenost důvodů pro předsoudní zadržení, violations:)

Crabtree v. ČR (25. 2. 2010; stěžovatel tvrdil, že jeho vazba byla nezákonná a že podle vnitrostátního práva neměl žádný vymahatelný nárok na náhradu škody, což je v rozporu s článkem 5 odst. 1 písm. c) a odst. 5 Úmluvy; dne 6. února 2003 byl stěžovatel zadržen pro podezření ze spáchání trestného činu podvodu; následujícího dne soud nařídil jeho vzetí do vazby podle § 67 písm. a) tr. ř., soud uvedl, že vzhledem k tomu, že má stěžovatel britské občanství a není vázán na žádné bydliště v České republice, a vzhledem ke skutečnosti, že mu

82 Tamtéž, s. 227.

83 <http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=390&d=307216>

hrozil vysoký nepodmíněný trest odnětí svobody, hrozilo by nebezpečí, že se bude vyhýbat trestnímu řízení; Soud rozhoduje, že došlo k porušení článku 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy, jelikož stěžovatelova vazba nebyla zákonná ve smyslu tohoto ustanovení; rozhoduje, že došlo k porušení článku 5 odst. 5 Úmluvy z důvodu neexistence vymahatelného nároku na náhradu škody podle vnitrostátního práva za zbavení stěžovatelovy svobody v rozporu s článkem 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy;)

Čl. 5 odst. 2 (právo na svobodu a osobní bezpečnost, zásada řádného zákonného procesu), související ust. TPMRE: § 2 odst. 1, 13, 14, § 33 TrŘ;

„Každý, kdo je zatčen, musí být seznámen neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, s důvody svého zatčení a s každým obviněním proti němu.“

Vyšetřování:

- „zatčením“ se rozumí první omezení osobní svobody, bez ohledu na jeho pojmenování (zajištění, zadržení, vazba);⁸⁴

Lamy v. Belgie (30. 3. 1989, s. 136 n.) Neumožnění přístupu obviněného ke spisu soudů příslušných k rozhodnutí o jeho vazbě. „Soud pokládá za nepodloženou tezi stěžovatele, který tvrdil, že nemohl účinně a včas připravit svou obhajobu a své stanoví před poradním senátem. Ještě v den zatčení byla stěžovateli odevzdána kopie příkazu k zatčení. A tento dokument uváděl jak důvody zbavení svobody, tak podrobnosti vznesených obvinění. Čl. 5 odst. 2 **nebyl porušen.**“

Čl. 5 odst. 3 (právo na svobodu a osobní bezpečnost, zásada řádného zákonného procesu), související ust. TPMRE: § 2 odst. 1, 4 TrŘ;

„Každý, kdo je zatčen nebo jinak zbaven svobody v souladu s ustanovením odst. 1 písm. c) tohoto článku, musí být ihned předveden před soudce nebo jinou úřední osobu zmocněnou zákonem k výkonu soudní pravomoci, a má právo být souzen v přiměřené lhůtě nebo propuštěn během řízení. Propuštění může být podmíněno zárukou, že se dotyčná osoba dostaví k přelíčení.“

Vyšetřování:

Soudní stádium:

- doba trvání vazby (čl. 5 odst. 3) se posuzuje nezávisle na délce samotného meritorního řízení (čl. 6 odst. 1), které může probíhat i na svobodě, avšak podle stejných kritérií (složitost věci, chování zatčené osoby, postup orgánů činných v trestním řízení) a vždy konkrétně;⁸⁵
- *garance v odst. 3 se týkají jen vazebního zajištění (odst. 1 písm. c), nikoli uvěznění (odst. 1 písm. a);*⁸⁶

Brogan a další v. Spojené království (29. 11. 1988, s. 90 n.) Zatčení a zadržení podezřelých na základě legislativy o prevenci terorismu. „Stěžovatelé ... uvedli, že v době, kdy se nacházeli v cele předběžného zadržení, byli připraveni o právo být ihned předvedeni před soudce ... Soudem je ... výraz „promptly“ chápán tak, že povoluje jen omezenou flexibilitu ... váha konkrétních okolností případu nemůže nikdy jít až tak daleko, aby byla zasažena podstata práva chráněného v čl. 5 odst. 3, tj. aby byl v praxi stát zproštěn povinnosti zajistit rychlé propuštění na svobodu, nebo rychlé předvedení před soudní orgán ... Soud uznává že pátrání po teroristických činech nepochybně staví orgány Severního Irsku před mimořádné problémy ... Kontext terorismu ... má tedy za důsledek prodloužení maximální možné doby umístění do cely předběžného zadržení před předvedením dotčené osoby před soudce ... Kdyby byla charakteristickým rysům případu přisuzována dosti velká váha na to, aby ospravedlnila tak dlouhé zadržení (čtyři dny a šest hodin) bez předvedení před soudce ... vedlo by to k důsledkům jsoucím v rozporu se samou podstatou práva na promptní soudní opravný prostředek zaručený čl. 5 odst. 3 ... Ten byl tudíž **porušen.**“

De Jong, Baljet a Van den Brink; Van der Sluijs, Zuurdevelde a Klappe v. Nizozemí (22. 5. 1984, s. 85 n.) Případ odepření vojenské služby a komplikace stran propuštění stěžovatelů během

84 REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002, s. 223.

85 Tamtéž, s. 228, 230.

86 Tamtéž.

řízení z vazby. „Soud ... dospěl k závěru, že v žádném stadiu a v žádné věci neskýtalo probíhající řízení nezbytné záruky, takže **byl porušen čl. 5 odst. 3.**“⁸⁷

Tomasi v. Francie (27. 8. 1992, s. 26 n.) Délka řízení a trvání vazby ve věci podezření z účasti na atentátu a pokus o něj bývalou Frontou národního osvobození Korsiky. „Období, jež musí být vzato v úvahu, trvalo pět let a sedm měsíců. Pro zamítnutí žádostí o propuštění stěžovatele ... soudní orgány uváděly čtyři hlavní důvody: závažnost skutků ..., ochranu veřejného pořádku..., riziko nátlaku na svědky a vzájemné ovlivňování mezi spoluobžalovanými ... a nebezpečí útěku. ... příslušné soudní orgány v projednávaném případě nejednaly s nezbytnou promptností; ... Inkriminovaná délka vazby se tak nezdá být v tom hlavním zapříčiněna ani složitostí případu, ani chováním stěžovatele. **Čl. 5 odst. 3 byl porušen.**“ Jinak řečeno, příčina uvedené délky vazby spočívala v jisté liknavosti samotných orgánů činných v trestním řízení, což přiznal i sám generální prokurátor.

Aksoy v. Turecko (18. 12. 1996, s. 30 n.) Zadržení stěžovatele pro podezření z příslušnosti k PKK (Strana pracujících Kurdistanu). Zadržení trvá čtrnáct dní, během něhož je mimo jiné podroben tzv. „palestinskému zavěšení“ (zcela svlečený a spoután na ruku za zády zavěšen za paže). „Z hlediska čl. 5 odst. 3 je Soud názoru, že zvláštní rozsah a následky teroristické aktivity PKK ... nepochybně vytvořily „veřejné nebezpečí ohrožující život národa“ ve smyslu čl. 15. Domnívá se nicméně, že zadržení stěžovatele po dobu nejméně čtrnácti dní bez soudní kontroly neodpovídalo „rozsahu přísně vyžadovanému naléhavosti situace“. Příslušné období bylo výjimečně dlouhé a stěžovatel nepožíval dostatečných záruk. Obzvláště zbavení přístupu k obhájci, lékaři, příbuznému ..., a neexistence jakékoliv reálné možnosti být předveden před soud, znamenaly, že stěžovatel byl zcela vydán na milost a nemilost svým strážcům; **byl tedy porušen čl. 5 odst. 3.**“

Brannigan a McBride v. Spojené království (28. 5. 1993, s. 99 n.) Zatčení a zadržení podezřelých osob na základě legislativy o prevenci terorismu a platnost britského odstoupení od Úmluvy. „Dne 23. 12. 1988 Spojené království informuje generálního tajemníka Rady Evropy o tom, že jeho vláda uplatňuje právo odstoupit od závazků podle **čl. 15 odst. 1 Úmluvy**, a to v rozsahu, v němž výkon pravomocí definovaných v § 12 zákona z roku 1984 (protiteroristická legislativa) není v souladu s čl. 5 odst. 3 Úmluvy. ... Soud poznamenává, že ministr vnitra ve svém prohlášení před Sněmovnou lordů ze dne 22. 12. 1988 podrobně vysvětlil důvody, na nichž spočívá rozhodnutí vlády a uvedl, že se chystá informovat o odstoupení od závazků jak podle čl. 15 Úmluvy, tak podle čl. 4 Paktu OSN o občanských a politických právech z r. 1966. ... prohlášení je v dobré shodě s pojmem úřední proklamace. ... informování o odstoupení Spojeného království od závazků vyhovuje požadavkům čl. 15, a dotčení (stěžovatelé) si tak **nemohou přijatelně stěžovat na porušení čl. 5 odst. 3.**“

Assenov a ostatní v. Bulharsko (28. 10. 1998) čl. 5 odst. 3 chrání osoby uvězněné nebo zadržené na základě podezření ze spáchání trestného činu před svévolným nebo neoprávněným zbavením svobody.⁸⁸

Punzelt v. Česká republika (25. 4. 2000).⁸⁹ „Dne 10. prosince 1992 české orgány vzaly stěžovatele do vazby pro účely vydání do Německa. Dne 14. dubna 1993, zatímco byl ve vydávací vazbě, české orgány obvinily stěžovatele z podvodu, protože vydal dva nekryté šeky na 891.412 DEM a 682.139 DEM. Dne 23. dubna 1993 Městský soud v Praze převvedl stěžovatele z vydávací vazby do vazby pro účely trestního stíhání. Stěžovatel byl již stíhán a odsouzen za podobné trestné činy v minulosti, je cizím státním příslušníkem, který se vyhýbal trestnímu řízení v Německu, a v České

87 Srov. FENYK, J., SVÁK, J. *Europeizace trestního práva*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008, s. 160.

88 ČAPEK, J. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Komentář s judikaturou. I. Část – Úmluva*. Praha: Linde, 2010, s. 162.

89 Srov. FENYK, J., SVÁK, J. *Europeizace trestního práva*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008, s. 162; www.MS.CR.

republiky mu hrozí vysoký trest odnětí svobody. Městský soud proto pokládal stěžovatelovu vazbu za nutnou podle § 67 písm. a) a § 68 tr. ř. Vláda tvrdila, že důvody, o něž se opírala příslušná rozhodnutí, byly dostatečné a že vazba nepřekročila maximální délku přípustnou podle českých zákonů. Vláda je toho názoru, že právo stěžovatele na soudní řízení v přiměřené lhůtě nebo propuštění během řízení, zaručené článkem 5 odst. 3 Úmluvy, bylo respektováno. Soud konstatuje, že vedení řízení nebyla věnována „zvláštní péče“. Tím **došlo k porušení článku 5 odst. 3 Úmluvy** v důsledku nepřiměřené délky stěžovatelovy vazby.“

AKTUÁLNÍ JUDIKATURA: Sb. s. rozh. a st., Výběr z rozh. ESLP, roč. 2009, www MS ČR
***Tariq v. Česká republika* (18. 4. 2006; stěžovatel byl předveden na policejní stanici, aby zde podal vysvětlení v souvislosti s vyšetřováním podvodu; posléze byl obviněn z pokusu o podvod; následně předveden před soudce obvodního soudu, který nařídil jeho vazbu podle § 67 písm. a), b) tr. ř. (1997); s ohledem na súdánské občanství obviněného, jakož i na skutečnost, že obviněný bude patrně odsouzen k dlouhému trestu odnětí svobody, existuje nebezpečí, že uprchne, aby se vyhnul trestnímu řízení; též byl dovozen koluzní důvod vazby; dne 17. 12 2001 obviněný z vazby propuštěn; Soud se ztotožňuje s názorem Vlády (ČR), že dvanáct prodloužení stěžovatelovy vazby bylo v souladu s hmotněprávním i procesně právními podmínkami stanovenými zákonem; (avšak) s ohledem na absenci jakéhokoliv pokusu na straně stěžovatele klást řízení překážky je obtížné akceptovat, že pouhá skutečnost, že je cizincem s rodinou v zahraničí, může opravňovat k závěru, že riziko útěku trvalo po celé čtyři roky vazby; čl. 5 odst. 3 Úmluvy byl porušen;)**

***Krejčíř v. Česká republika* (26. 3. 2009; dne 20. srpna 2003 byl stěžovatel obviněn pro podezření ze spáchání trestného činu podvodu, jehož se měl dopustit v roce 2002 tím, že peněžní prostředky půjčené bankou na základě úvěrových smluv využil k jinému účelu, než jaký byl uveden ve smlouvách; dne 20. září 2003 soudce Obvodního soudu pro Prahu 4 rozhodl o jeho vzetí do vazby na základě § 67 písm. a) a b) trestního řádu; stěžovatel na prvním místě napadá své vzetí do vazby nařízené dne 20. září 2003; čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy; s ohledem na velký počet důkazů, které měly orgány činné v trestním řízení v okamžiku vzetí do vazby k dispozici, není podle Soudu pochyb o existenci důvodného podezření, že se stěžovatel dopustil skutků představujících závažné trestné činy; soud je dále toho názoru, že vzetí stěžovatele do vazby bylo v rámci vnitrostátního práva dostatečně odůvodněno; zbavení osobní svobody sledovalo v posuzované věci cíl, který byl v souladu s článkem 5 odst. 1 Úmluvy; stěžovatel tvrdí, že byl ve vazbě ponechán nezákonně, a namítá, že nemohl úspěšně žádat o propuštění na svobodu formou nahrazení vazby zárukou; poukazuje přitom na čl. 5 odst. 3 Úmluvy; s ohledem na rozhodnutí přijatá jednotlivými soudy v průběhu celého trvání vazby však nelze říci, že by byl stěžovatel zcela připraven o možnost přezkumu, zda nadále trvá důvodné podezření ze spáchání předmětného trestného činu, a dalších důvodů pro jeho propuštění na svobodu; dle názoru Soudu tak byly požadavky článku 5 odst. 3 dodrženy; v tomto ohledu tedy k porušení čl. 5 odst. 3 Úmluvy nedošlo.)**

Čl. 5 odst. 4 (právo na svobodu a osobní bezpečnost, zásada řádného zákonného procesu), související ust. TPMRE: § 2 odst. 1, § 72 TrŘ;

„Každý, kdo byl zbaven svobody zatčením nebo jiným způsobem, má právo podat návrh na řízení, ve kterém by soud urychleně rozhodl o zákonnosti jeho zbavení svobody a nařídil propuštění, je-li zbavení svobody nezákonné.“ Habeas corpus (HCA)⁹⁰

90 HENDRYCH, D. a kol. Právní slovník. 3. podst. rozšíř. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 257-258: „*Habeas corpus Act*, zákon o soudních rozkazech k předvádění zatčených vydaný v Anglii r. 1679 za vlády krále Jakuba II. H. Poskytoval každému občanu právo požádat soud o přezkoumání oprávněnosti jeho zatčení. Zakotvoval též

Vyšetřování:

- *habeas corpus* justicializuje a tím „podepírá“ veškerá omezení osobní svobody ve smyslu čl. 5 odst. 1;⁹¹
- každé písmeno čl. 5 odst. 1 má v sobě „zrnko“ HCA; čl. 5 odst. 4 obsahuje HCA jako takový;
- ve vazebních věcech stačí o *habeas corpus* jednoinstanční řízení, musí však být kontradiktorní;⁹²
- zatčený má právo na „slyšení“, je-li prvoinstanční řízení kontradiktorní, spojené se slyšením zatčeného, ve druhé instanci právo na slyšení již nemá;

Brogan a další v. Spojené království (29. 11 1988, s. 90 n.). Zatčení a zadržení podezřelých na základě legislativy o prevenci terorismu. „... Podle Soudu by stížnost *habeas corpus* umožnila soudům Spojeného království ověřit, jak dodržení procesních pravidel podle zákona z roku 1984, tak přiměřenost podezření odůvodňujících zatčení, jakož i legitimnost cíle sledovaného tímto zatčením a poté zadržením. Avšak stěžovatelé se rozhodli této možnosti *nevyužít*. Čl. 5 odst. 4 porušen nebyl.“⁹³ Viz též *Assenov a další v. Bulharsko (28. 10. 1998)*.

AKTUÁLNÍ JUDIKATURA: www MS ČR, HUDOC

Husák v. Česká republika (4. 12. 2008; stěžovatel tvrdí, že ve věci jeho vazby neproběhl soudní přezkum, který by splňoval požadavky článku 5 odst. 4 Úmluvy; dne 13. června 2003 byl stěžovatel zatčen policií na základě trestního oznámení; téhož dne byl obviněn z trestného činu podvodu; dne 15. června 2003 byl stěžovatel předveden před soudce Městského soudu v Brně, který po výslechu stěžovatele nařídil jeho vzetí do vazby z důvodů uvedených v § 67 písm. a) a c) tr. ř.; MS obavu, že stěžovatel uprchne nebo bude trestnou činností opakovat, odůvodnil tím, že stěžovatel často mění bydliště, nespolupracuje s orgány činnými v trestním řízení a je proti němu vedeno několik trestních stíhání; krom toho z povahy skutků, z nichž je obviňován, lze usuzovat, že by mohl trestnou činností opakovat; stěžovatel namítá, že řízení, v němž se snažil zpochybnit zákonnost své vazby, nebylo v souladu s požadavky článku 5 odst. 3 a 4 a článku 6 odst. 1 Úmluvy; Soud se domnívá, že tyto námítky je nutno zkoumat toliko na poli článku 5 odst. 4, který představuje *lex specialis* ve věcech zbavení svobody; v projednávané věci stěžovatel nebyl vyslechnut ke svým žádostem o propuštění ani soudem prvního stupně, ani soudem rozhodujícím o prostředku nápravy, tj. druhého stupně; stěžovatel v projednávané věci neměl možnost domoci se slyšení podáním další žádosti o propuštění; vzhledem k tomu, že vnitrostátní orgány neumožnily stěžovateli adekvátní účast na jednání, jehož výsledek byl pro další trvání jeho vazby rozhodující, připravily jej o soudní přezkum splňující požadavky článku 5 odst. 4 Úmluvy; k porušení článku 5 odst. 4 Úmluvy tedy v tomto ohledu došlo.)

Mooren v. Germany (9. 7. 2009; odmítnutí přístupu k dokumentům ve spise v trestní věci způsobující protiprávnost zadržení, violation)

Čl. 6 odst. 1 (právo na spravedlivé řízení /proces/, zásada veřejnosti, rychlosti, nezávislosti, nestrannosti soudu),⁹⁴ související ust. TPMRE: § 2 odst. 10, 4, 9, 12, 11, § 199 a n. TrŘ; srov. i čl.

---

podmínky zatčení. Při neoprávněném zatčení nebo po složení kauce (vyloučena byla např. u velezrady) byl zatčený propuštěn. Zpočátku byl H. používán jen v rámci tr. řízení, později byl rozšířen i na řízení občanskoprávní. Navazuje na Magnu chartu libertatum z r. 1215 (Velká listina svobod). Pojem Habeas corpus, doslova „Mějž tělo“, se nyní používá zejména v anglosaské oblasti jako obvyklé označení soudního příkazu k tomu, aby zadržená osoba či uvězněná osoba byla předvedena k soudu za účelem přezkumu zákonnosti takového omezení její svobody. Nesouvisí s řešením otázky viny takto na osobní svobodě omezeného jedince.“

91 REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002, s. 231.

92 Tamtéž, s. 233: „Přítomnost obviněného „z masa a kostí“ před soudem odpovídá též původnímu smyslu instituce *habeas corpus* a je sama o sobě významnou zárukou respektování práv obviněného ... ve vazbě.“

93 Dále srov. FENYK, J., ŠVÁK, J. *Europeizace trestního práva*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008. s. 162 a násl.

94 MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P. *Trestní právo procesní*. 3. přeprac. a dopl. Vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 154, 117.

13 Úmluvy;

„Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o ... oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Rozsudek musí být vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého nebo části procesu v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníků, anebo v rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný pokud by, vzhledem ke zvláštním okolnostem, veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti.“

Soudní stádium:

„Článek 6 zaručující právo na spravedlivý proces je *nejfrekventovanějším* ustanovením v judikatuře Soudu. Asi 60 % věcí projednávaných Soudem se týká tohoto ustanovení.“⁹⁵

Ustanovení čl. 6 odst. 1 vyjadřuje tyto atributy spravedlivého trestního procesu:

- *právo na přístup k soudu zřízenému zákonem, nezávislému (organicky a funkčně), nestrannému, rozhodujícímu v plné jurisdikci (tj. o otázkách skutkových i právních);*

Delcourt v. Belgie, 17. 1. 1970,⁹⁶ „teorie zdání“: justice must not only be done, it must also be seen to be done; spravedlnost musí být nejen reálná, ale musí být i vidět;

Piersack v. Belgie (1. 10. 1982, s. 200 n.) Postupný výkon funkcí prokurátora a předsedy porotního soudu tímž členem sboru soudců a prokurátorů ve vztahu k témuž obžalovanému.

„Jestliže nějaký člen sboru soudců a prokurátorů poté, co u státního zastupitelství vykonával funkci, která byla způsobilá ho přivést k posuzování určitého spisu, dostane tutěž věc jako soudce, pak se osoby podléhající jeho pravomoci mohou oprávněně obávat, že nenabízí dostatečné záruky nestrannosti. ... Stačí konstatovat, že nestrannost soudu, jemuž příslušelo rozhodnout „o oprávněnosti obvinění“, se mohla zdát nezaručenou. ... čl. 6 odst. 1 byl porušen.“

Hauschildt v. Dánsko (24. 5. 1989, s. 203 n.) Postupný výkon funkcí soudců rozhodujících o vazbě a soudců zasedajících ve věci samé týmiž soudci a proti témuž obviněnému. „To, že nějaký soudce první instance nebo odvolacího soudu ... již vydával rozhodnutí před procesem, zejm. ve věci vazby, nemůže být samo o sobě pokládáno za ospravedlňující obavy o jeho nestrannost. ... Vzdálenost mezi rozhodnutím o vazbě a rozhodnutím ve věci byla nepatrnou. Soud se v důsledku tohoto domnívá, že nestrannost příslušných soudních orgánů mohla vzbuzovat pochybnosti ... čl. 6 odst. 1 byl porušen.“

- *spravedlivě, veřejně (včetně vyhlášení rozsudku: meritorního rozhodnutí) a v přiměřené lhůtě (rychlost řízení: délka a přiměřenost délky lhůty řízení s ohledem na: povahu trestní věci, chování obviněného, postup orgánů činných v trestním řízení) projednaná záležitost (trestní obvinění, viz výše autonomní výklad);*

Ekbatani v. Švédsko (26. 5. 1988, s. 266 n.) Trestní odsouzení potvrzené v odvolacím řízení bez veřejného zasedání. „Soud konstatuje, že otázka viny či nevinu stěžovatele stála v popředí jak v odvolacím řízení, tak v první instanci. Přitom nemohla být řádně rozřešena bez přímého posouzení osobních svědectví obžalovaného a poškozeného. Proto mělo dojít k novému úplnému výslechu obou dotčených osob ... čl. 6 odst. 1 byl porušen.“ Veřejná přístupnost spisů všech příslušných soudů zřejmě nestačila.

Ringeisen v. Rakousko (16. 7. 1971, s. 280 n.) Délka vazby a trestního řízení. „Soud sdílí názor Komise, podle níž délka stíhání stěžovatele pro podvod byla důsledkem jednak složitosti věci a jednak nespočetných žádostí a opravných prostředků stěžovatele, jejichž účelem bylo nejen jeho propuštění na svobodu, ale i odmítání většiny příslušných soudců a předání věci jiným soudcům (obstrukční jednání). To platí ještě více pro řízení týkající se podvodného bankrotu. Čl. 6 odst. 1 tedy porušen nebyl.“

Eckle v. Německo (15. 7. 1982, s. 285 n.) Délka trestních řízení. „... trestní řízení pro podvody v Trevíru trvalo sedmáct let a tři roky, řízení v Kolíně n. Rýnem deset let čtyři měsíce a deset dnů

95 REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002, s. 102.

96 Cit. podle REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002, s. 126, 133.

(*dies a quo*: začátek TŘ, obvinění osoby – *dies ad quem*: konec TŘ, konečné meritorní rozhodnutí) ... Jedna z hlavních příčin zdlouhavosti obou trestních řízení spočívá ve způsobu, jakým ve věci postupovaly soudní orgány ... podle mínění Soudu nebylo na situaci, před níž stály příslušné orgány (specifické formy hospodářské kriminality), nic výjimečného. S ohledem zejména na rozsah prodloužení, jež lze přičíst žalovanému státu, Soud dospívá k závěru, že snížení trestu provedené ... soudem v Trevíru a zastavení stíhání ... nezbavilo stěžovatele práva dovolávat se postavení „poškozených“ ... dospívá k závěru, že čl. 6 odst. 1 byl porušen v každém z obou řízení “

- *záruka spravedlnosti řízení (spravedlivosti V. K.: rovnost zbraní, kontradiktornost soudního řízení /nerovná se akuzacímu anglosaskému řízení/, přítomnost u soudu, právo na odůvodnění rozhodnutí) je procesní povahy a neznamená záruku žádného materiálního subjektivního práva, ani to, že výsledek řízení (rozhodnutí soudu) bude spravedlivý, nejde o to, aby řízení bylo v souladu s vnitrostátním právem, ale aby bylo v souladu s Úmluvou;*⁹⁷
- *spravedlivost trestního procesu se posuzuje jako celek, tj. z hlediska celého probíhajícího trestního řízení (vada v jednom stadiu může být napravena v jiném, pokud jsou k dispozici odpovídající procesní instrumenty);*

Barberá, Messgué a Jabardo v. Španělsko (6. 12. 1988, s. 242 n.) Trestní řízení před *Audiencia Nacional* proti osobám obžalovaným z teroristického atentátu. „... stěžovatelé ... neprotestovali, s poukazem na zjevné nepřátelství, proti údajně nepřejícím postojům nového (vyměněného) předsedy senátu ... stěžovatelé ve vazbě v Barceloně, byli přemístěni v noci do Madridu, kam přijeli za úsvitu, několik hodin před zahájením líčení ... to oslabuje jejich pozici v okamžiku, kdy potřebovali všechny síly, aby se mohli hájit ... Soud poukazuje na praktické potíže vyplývající ze skutečnosti, že obžalovaní a jejich obhájci se nacházeli v Barceloně, zatímco vyšetřující soudce své úkoly plnil v Madridu. Dospívá k závěru, že nedostatky zjištěné v průběhu procesu nebyly kompenzovány procesními zárukami v průběhu vyšetřování ... Pokud jde o výpovědi obžalovaných samotných, jejich doznání policii, získané v průběhu dlouhého pobytu v cele předběžného zadržení, utajovaného a bez asistence obhájce, k tomu Soud vyslovuje výhrady ... stěžovatelé nepožádali pomoci obhájce při svých prvních výpovědích před vyšetřujícím soudcem ... a ze spisu neplyne, že by se této obhajoby vzdali ... zbraně a jiné věci doličné, nalezené u stěžovatelů, nebyly předloženy v průběhu rozprav a obhajoba nemohla účinně diskutovat o jejich autentičnosti a relevanci. ... Soud dospívá k závěru, že řízení, nahlížené jako celek neodpovídalo požadavkům spravedlivého a veřejného procesu, čl. 6 odst. 1 byl porušen.“

AKTUÁLNÍ JUDIKATURA: Přehled rozsudků ESLP č. 4/2009, s. 225, č. 2/2010, s. 85, HUDOC

Poppe v. Nizozemsko (24. 3. 2009; stěžovatel před dovolacím soudem tvrdí, že rozhodnutí odvolacího soudu v jeho trestní věci, kterým byly zamítnuty jeho námitky ohledně nedostatku nestrannosti krajského soudu a zamítnuto přezkoumání jeho případu krajským soudem, bylo v rozporu s čl. 6 Úmluvy; uvedl, že mu byla odeprána možnost, aby jeho případ byl posouzen nestrannou porotou prvního stupně, což činilo celý proces nespravedlivým, neboť v řízení proti spoluobžalovaným stěžovatele zasedal u krajského soudu stejný předseda a soudce senior, kteří předsedali soudu, jenž se zabýval jeho případem; tito dva soudci nebyli nestranní, protože se již dříve zabývali případy spoluobžalovaných stěžovatele a v rozsudcích ohledně nich bylo stanoveno, jakým způsobem se stěžovatel účastnil páchaní trestných činů; z hlediska *objektivního* je třeba určit, zda tu jsou, odděleně od jednání soudce, skutečnosti, které mohou vyvolávat pochybnosti o jeho nestrannosti; tu může být důležité i zdání podjatosti, spravedlnost nestačí pouze vykonávat, ale její výkon musí být vidět; vnímání obviněného těchto skutečností je důležité, ne však rozhodující; rozhodující je, zda tato jeho obava může být objektivně odůvodněna; vzhledem ke zjištění Soudu není možné říci, že by případné obavy stěžovatele z podjatosti krajského soudu mohly být považovány za objektivně odůvodněné; Soud rozhodl šesti hlasy proti jednomu, že čl. 6 Úmluvy nebyl porušen;

Scoppola v. Itálie (17. 9. 2009; stěžovatel tvrdí, že vzdor tomu, že zvolil ve své věci zkrácené

97 Tamtéž, s. 135.

řízení, byla mu odepřena výhoda, kterou zákon v té době účinný s touto volbou spojoval, a sice nahrazení trestu OS na doživotí trestem na 30 let; Soud má za to, že svým návrhem na zkrácené řízení se stěžovatel, za asistence právníků, zřekl svých práv na veřejné projednání, na předvolání svědků, na předkládání nových důkazů ...; stěžovatel se svých práv zřekl výměnou za určité výhody, mezi které patřilo neuložení trestu OS na doživotí; toto legitimní očekávání stěžovatele naplněno nebylo; jakmile se jednotlivec zřekne svých práv výměnou za uvedené výhody, nelze považovat za spravedlivé, jestliže se poté, co je vyhověno žádosti o zkrácené řízení, změni dohoda mezi státem a obžalovaným v jeho neprospěch a bez jeho souhlasu; pokud takové postupy existují (zkrácené řízení) a uplatňují se, zásady spravedlivého procesu nedovolují svévolně upírat obžalovanému výhody s nimi spojené; Soud jednomyslně rozhodl, že čl. 6 Úmluvy byl porušen;

Čl. 6 odst. 2 (právo na spravedlivé řízení /proces/, zásada presumpce neviny),⁹⁸ související ust. TPMRE: § 2 odst. 2, 4, § 8a TrŘ;

„Každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.“

Vyšetřování:

Soudní stádium:

Ustanovení čl. 6 odst. 2 upravuje dílčí aspekt spravedlivého trestního procesu (odst. 1)⁹⁹:

- *zásada presumpce neviny implikuje právo mlčet a neobviňovat sebe sama (nemo tenetur se ipsum accusare);*
- *vymezena je v Úmluvě pozitivně (... považuje se za nevinného), v § 2 odst. 2 TrŘ je vymezena negativně jako zákaz presumpce viny (...nelze ... hledět jako by byl vinen), což je slabší garance než pozitivní vymezení presumpce neviny;¹⁰⁰*
- *dosah presumpce neviny podle Úmluvy zahrnuje osoby obviněné z trestného činu ve smyslu autonomního výkladu, zahrnujícího i mimotrestní delikty, mající parametry „evropského“ trestného činu, tj. přestupky (srov. § 73 odst. 1 zák. č. 200/1990 Sb.);*
- *presumpce neviny končí prokázáním viny zákonným způsobem, v ČR pravomocným odsuzujícím rozsudkem (§ 2 odst. 2 TrŘ), začíná své působení sdělením obvinění podle § 160 odst. 1, 2 TrŘ, nechrání podezřelého ve smyslu Úmluvy (srov. § 179b odst. 3 TrŘ, § 314b odst. 1 TrŘ); v jiných zemích končí i uznáním viny ze strany obviněného;*
- *presumpce neviny vyžaduje určité zacházení s obviněným ze strany státních orgánů (zdrženlivost);*
- *z presumpce neviny plynou důsledky pro dokazování (in dubio pro reo ...);¹⁰¹*

John Murray v. Spojené království (8. 2. 1996)¹⁰² Právo mlčet ... „Přestože čl. 6 Úmluvy je výslovně neuvádí, nejsou pochybnosti, že právo mlčet při policejním výslechu a právo nepřispět k vlastnímu obvinění jsou obecně uznávanými mezinárodními normami, které náleží k samé podstatě pojmu spravedlivý proces, zaručený článkem 6. Tím, že chrání obviněného před abuzivním donucením ze strany státních orgánů, umožňuje se vyhnout justičním omylům a dosáhnout tak účel sledovaný článkem 6.“ V návaznosti na (protiteroristické) zákony přijaté ve Spojeném království ... konstatoval Soud v téže věci: „Na jedné straně je zřejmě neslučitelné s právem mlčet založit odsouzení výlučně nebo hlavně na mlčení obviněného nebo na jeho odmítnutí odpovídat na otázky

98 MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P. *Trestní právo procesní*. 3. přeprac. a dopl. Vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 132.

99 „Proto se Komise a Soud porušením čl. 6 odst. 2 nezabývaly a nezabývají v případech, kdy ... byl porušen čl. 6 odst. 1 Úmluvy. To je také důvodem, proč není jejich judikatura k čl. 6 odst. 2 příliš rozvinutá.“ ČAPEK, J. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Komentář s judikaturou. I. Část – Úmluva*. Praha: Linde, 2010, s. 174.

100 REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002, s. 175.

101 MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P. *Trestní právo procesní*. 3. přeprac. a dopl. Vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 134.

102 Cit. podle REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002, s. 186, 188.

nebo vypovídat. Na druhé straně je pro Soud stejně zřejmé, že toto právo (mlčet) nemůže zabránit tomu, aby se mlčení obviněného (ne)vzalo v úvahu při hodnocení přesvědčivosti usvědčujících důkazů v situacích, které si vyžadují vysvětlení z jeho strany. ... z této interpretace práva mlčet vyplývá, že je třeba odpovědět záporně na otázku, zda toto právo je absolutní.¹⁰³

Barberá, Messegué a Jabardo v. Španělsko (6. 12. 1988, s. 242 n.) Trestní řízení před Audiencia Nacional proti osobám obžalovaným z teroristického atentátu. „Odstavec 2 (čl. 6), který zakotvuje princip presumpce nevin, vyžaduje mimo jiné, aby důkazní břemeno spočívalo na obžalobě a aby pochybnosti hovořily ve prospěch obžalovaného (in dubio pro reo). Kromě toho je na obžalobě, aby obviněnému sdělila, z čeho bude obžalován, a předložila dostatečné důkazy svědčící o vině. V projednávaném případě státní zastupitelství ve svém prozatímním návrhu předneslo svou verzi skutkových okolností, kvalifikovalo je a podalo výčet důkazů, o jejichž provedení žádá ... , avšak neudalo podrobnosti k tomu, o jaké důkazy se opírá, pokud jde o obžalované, což znesnadnilo úlohu obhajoby.“

Sekanina v. Rakousko (25. 8. 1993, s. 294 n.) Soudní rozhodnutí, jimiž bylo obžalovanému po zproštění viny odmítnuto odškodnění za vazbu. „Podle názoru Soudu je vyjádření podezření o vině obžalovaného myslitelné do okamžiku ukončení trestního stíhání pravomocným rozhodnutím o vině, avšak nikoli po pravomocném zproštění viny. Čl. 6 odst. 2 byl porušen.“

Allenet de Ribemont v. Francie (10. 2. 1995, s. 298 n.) Zadržená osoba označená za vinnou činiteli policie v průběhu tiskové konference s ministrem vnitra. „Svoboda projevu, zaručená čl. 10 Úmluvy, zahrnuje svobodu přijímat nebo sdělovat informace. Čl. 6 odst. 2 tedy nemůže státním orgánům bránit v informování veřejnosti o probíhajících trestních vyšetřováních, avšak vyžaduje od nich, aby tak činily s veškerou diskrétností a zdrženlivostí, k nimž nutí respektování presumpce nevin. Někteří z ... činitelů policie označili stěžovatele bez stop pochyb a zdrženlivosti za jednoho z návodců, a tedy účastníka atentátu. Zjevně zde došlo k prohlášení o vině, které na jednu stranu podněcovalo veřejnost, aby v ni věřila, a na druhé straně předjímalo posouzení skutků příslušnými soudci. Čl. 6 odst. 2 byl porušen.“

Karakas a Yesilimark v. Turecko (28. 9. 2005) Sb. s. rozh. a st., Výběr z rozh. ESLP, roč. 2009 Stěžovatelé poukazovali na to, že po jejich zadržení policií tato uspořádala tiskovou konferenci, kde byli novinářům představeni jako zločinci. Soud poznamenal, že v daném případě neexistuje ve spise důkaz o tom, jaké policie učinila prohlášení a zda tak vůbec učinila. Soud nepokládá za prokázané, že policie prohlásila, že by stěžovatelé byli vinni spácháním trestných činů, pro které byli zatčeni, nebo že by policie jinak prejudikovala hodnocení faktů příslušných soudů. Proto **nebyl čl. 6 odst. 2 Úmluvy porušen.** Srovnej též kauzu **A. L. v. Německo (28. 4. 2005)** V daném případě nebylo napadené prohlášení učiněno předsedou senátu ve veřejném kontextu – jako např. při tiskové konferenci – nýbrž v dopise, který byl určen výlučně stěžovateli advokátovi.

Čl. 6 odst. 3 (právo na spravedlivé řízení /proces/, zásada práva na obhajobu, zásada kontradiktornosti, právo užívat mateřského jazyka),¹⁰³ související ust. TPMRE: § 2 odst. 13, 5, 8, 14, § 33 TrŘ;

„Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva:

- a) **být neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, podrobně seznámen s povahou a důvodem obvinění proti němu;**
- b) **mít přiměřený čas a možnosti k přípravě své obhajoby;**
- c) **obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují;**
- d) **vyslychat nebo dát vyslychat svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě;**
- e) **mít bezplatnou pomoc tlumočníka, jestliže nerozumí jazyku používanému před soudem nebo tímto jazykem nemluví.**

103 MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P. *Trestní právo procesní*. 3. přeprac. a dopl. Vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 119, 127, 148.

Vyšetřování:

Soudní stádium:

Ustanovení čl. 6 odst. 3 upravuje dílčí aspekty spravedlivého trestního procesu (odst. 1):

- katalog minimálních práv obviněného specifikující obsah čl. 6 odst. 1;
- jejich nikoli vyčerpávající souhrn tvoří právo na obhajobu;¹⁰⁴
- trestní obvinění, viz výše autonomní výklad;
- podezřelý, tj. osoba nikoli obviněná ve smyslu EÚLPZS, je mimo dosah odst. 3 (srov. § 179b odst. 3 TrŘ – český TrŘ tu však jde nad rámec EÚLPZS, ve prospěch podezřelého, § 314b odst. 1 TrŘ);
- práva obsažená ve všech písmenech má obviněný v předsoudním i soudním stadiu procesu, včetně písmene d), i když to je typické pro soudní stádium (srov. však § 165 odst. 1 TrŘ);
- povaha obvinění: skutek kladený za vinu a jeho právní kvalifikace (... z čeho je obviněn);
- důvod obvinění: příčiny, proč je skutek kladen za vinu (... proč je obviněn);
- obviněný musí obvinění proti němu reálně vzít na vědomí, nestačí jeho vyhotovení či jen založení do spisu (srov. § 160 odst. 1, 2 TrŘ); to platí o prvotním obvinění i o dalších zpřesněních z hlediska skutkového a právního (srov. § 160 odst. 5, 6 TrŘ);
- přiměřený čas k obhajobě nemůže kolidovat s právem na projednání věci v přiměřené lhůtě;
- možnosti k přípravě obhajoby zahrnují zejm. právo hovořit s obhájcem mezi čtyřma očima a nahlížet do spisu;
- formy obhajoby: osobní, obhájcem zvoleným, obhájcem ustanoveným (nutná obhajoba);
- právo kontradiktorní formou přistupovat ke svědkům obhajoby a obžaloby;

Brozicek v. Itálie (19. 12. 1989, s. 302 n.) Souzení cizince v nepřítomnosti, který žije ve své zemi a nebyla mu doručena obžaloba v jazyce, jemuž rozumí. „Stěžovatel (německý občan) tvrdil, že nebyl informován o povaze a důvodu obvinění, které proti němu bylo vzneseno, podrobně a v jazyce, jemuž rozumí (...sdělení o zahájení jeho trestního stíhání obdržel v italštině, na žádost, aby mu bylo zasláno v jazyce, jemuž rozumí, odpověď od Italů nedostal) ... Soud je toho názoru, že ... italské soudní orgány měly vyhovět žádosti stěžovatele o doručení sdělení obvinění v jeho mateřském jazyce ... s výjimkou případu, kdyby se jim podařilo prokázat, že ve skutečnosti rozumí italštině natolik, aby pochopil smysl obvinění, jež proti němu byla vznesena. ... takový důkaz neplyne ani ze spisu, ani z výpovědi svědků. Čl. 6 odst. 3 písm. a) byl porušen.“

Twalib v. Řecko (9. 6. 1998)¹⁰⁵ Přiměřený čas na přípravu obhajoby. „Soud konstatoval závažné porušení čl. 6 odst. 3 písm. b) Úmluvy v postupu soudu prvního stupně, který při absenci obhájce obviněného požádal obhájce spoluobviněného, aby převzal též obhajobu obviněného, a učinil krátkou přestávku, aby obhájce mohl nahlédnout do spisu. Šlo přitom o závažný trestný čin obchodu s drogami, za který byl obviněnému uložen doživotní trest odnětí svobody. Soud odmítl argument vlády, že obhájce spis znal, a to vzhledem k námitce obviněného, že u obhájce šlo o střet zájmů. Soud přesto **nevyslovil** porušení Úmluvy, neboť odvolací soud přezkoumal věc znovu po všech stránkách za přítomnosti obviněného a jeho nového obhájce, jimž byla poskytnuta dostatečná doba k přípravě obhajoby.“

F. C. B. v. Itálie (28. 8. 1991, s. 182 n.) Souzení obžalovaného, drženého ve vazbě v zahraničí, v nepřítomnosti. „... věc se týká možnosti obžalovaného být přítomen svému procesu po boku svého obhájce, kdy požadavky odst. 3 čl. 6 představují zvláštní aspekty práva na spravedlivý proces, zaručený v odst. 1 čl. 6 ... Soud nejprve připomíná, že F. C. B., nepřítomný zasedání odvolacího ... soudu v Miláně, nevyjádřil vůli zřici se možnosti před ním stanout. Navíc se tento soud ... dozvěděl, že dotyčný je nejspíše ve vazbě v Nizozemí. Proces však neodročil, nýbrž se spokojil s konstatováním, že mu o překážce v účasti nebyl předložen důkaz. Ačkoli nizozemské orgány žádaly o spolupráci s italskými, italská justice z toho nevyvodila požadované důsledky, pokud jde o probíhající řízení v Milánu, což je postoj sotva slučitelný se součinností, jakou smluvní státy musí vyvinout pro zajištění účinného užívání práv zaručených čl. 6. ... čl. 6 odst. 3 písm. c)

104 REPIK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002, s. 159.

105 Cit. podle REPIK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002, s. 162.

byl porušen.

Unterpenter v. Rakousko (24. 11. 1986, s. 317 n.) Odsouzení založené na výpovědích učiněných na četnictvu, a to blízkými příbuznými obžalovaného, a přečtených v průběhu hlavního líčení po zákonném odmítnutí dotyčných svědků. „Podle názoru Soudu ust. § 152 odst. 1 rakouského trestního řádu, umožňující příslušníkům stěžovatelovy rodiny odmítnout jakoukoliv výpověď, zjevně samo o sobě čl. 6 odst. 1, 3 písm. d) neporušuje. ... přečtení výpovědí, učiněných před četnictvem, v průběhu hlavního líčení nelze pokládat za rozporné s těmito ustanoveními. Je ale třeba, aby k jeho použití jakožto důkazu došlo při respektování práv obhajoby; zvláště je tomu tak tehdy, když obžalovaný neměl v žádném z předchozích stadií řízení příležitost osobám, jejichž výpovědi jsou v průběhu hlavního líčení čteny, klást otázky. Odvolací soud v podstatě založil odsouzení stěžovatele na výpovědích jeho ženy a nevlastní dcery, učiněných před četnictvem, přičemž tyto výpovědi byly pokládány nikoli za pouhé informace, nýbrž za důkazy ... obvinění, které dotyčně v dané době vznesly. Jelikož byl stěžovatel uznán vinným na základě svědeckví, vůči nimž byla práva obhajoby citelně omezena (porušena kontradiktornost při dokazování svědky), **došlo k porušení** odst. 1 čl. 6, ve spojení s principy inherentními odst. 3 písm. d).“

Balšán v. Česká republika (18. 7. 2006) www MS; „Stěžovatel tvrdil, že jeho práva na obhajobu byla omezena způsobem, který se neslučuje s Úmluvou, neboť byl odsouzen pouze na základě prohlášení učiněných jeho spoluobviněným, kterého neměl možnost sám vyslechnout; čl. 6 odst. 1, 3 písm. d) Úmluvy. Soud konstatuje, že v daném případě neměl stěžovatel možnost vyslechnout svého spoluobviněného, který využil práva nevypovídat, a že výpovědi, které posledně jmenovaný učinil před obviněním stěžovatele pouze v přítomnosti vyšetřovatele, byly jediným důkazem, na kterém soudy založily odsouzení stěžovatele. Návrh na provedení výslechu spoluobviněného, který stěžovatel podal odvolacímu soudu v době, kdy již byl spoluobviněný pravomocně odsouzen, byl zamítnut.

Z toho vyplývá, že neprovedení konfrontace nebylo způsobeno nemožností nalézt toho, kdo stěžovatele obvinil, neboť se jednalo o jeho spoluobviněného L. Š., který byl souzen zároveň s ním a jehož odsouzení nabylo právní moci dříve než odsouzení stěžovatele. Mezi účastníky řízení navíc není sporu o tom, že při rozhodování o stěžovatelově vině se vnitrostátní soudy opíraly výlučně o prohlášení L. Š., jehož stěžovatel ani jeho obhájce neměli možnost vyslechnout. Pravdou je, že stěžovatel nemohl být konfrontován s L. Š. z důvodu objektivní překážky, tj. že využil práva nevypovídat, jak to také uvádí vláda. Soud nicméně připomíná, že připouští-li vnitrostátní právo v případě, kdy spoluobviněný odmítne svědčit, možnost přečíst a použít u soudu výpověď, jež učinil v průběhu přípravného řízení, není tato skutečnost důvodem pro to, aby byl obviněný zbaven práva, které mu zaručuje článek 6 odst. 3 písm. d), tedy přezkoumat nebo dát přezkoumat kontradiktorním způsobem veškeré zásadní důkazy proti sobě. Soud se domnívá, že v daném případě nic nebránilo odvolacímu soudu, aby vyhověl žádosti stěžovatele na předvolání L. Š., vyslovené poté, co rozsudek, jímž byl posledně jmenovaný odsouzen, nabyl právní moci. Výpověď L. Š., kterou měl stěžovatel v úmyslu zpochybnit, byla navíc jediným podkladem pro jeho odsouzení. O relevantnosti výslechu L. Š. tedy nelze pochybovat. Rovněž je třeba poznamenat, že stěžovatel popíral svou vinu a zpochybňoval věrohodnost výpovědi L. Š. Ve svém odvolání posléze namítal, že byl odsouzen na základě nepřipustného důkazu, z čehož pramení jeho zájem na opětovném výslechu L. Š.

Umožnit stěžovateli výslech jeho spoluobviněného tedy bylo v daném případě nezbytné, aby bylo zajištěno respektování práv obhajoby a aby řízení splňovalo požadavky spravedlivosti. Soud se domnívá, že v situaci, kdy L. Š. využil svého práva nevypovídat, měly vnitrostátní orgány ke splnění výše uvedeného požadavku na „náležitou péči“ hledat další důkazy, které by potvrdily výrok o stěžovatelově vině. Vnitrostátní soudy se však spokojily s jediným důkazem obžaloby, aniž měl stěžovatel přiměřenou a dostačující možnost jej zpochybnit, a odvolací soud nevyhověl jeho návrhu na opětovný výslech toho, kdo toto svědeckví učinil. Soud se proto domnívá, že právo stěžovatele na obhajobu bylo porušeno do takové míry, že mu byl upřen spravedlivý proces.

K porušení článku 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy tedy došlo.“

Luedicke, Belkacem a Koc v. Německo (28. 11. 1978, s. 326 n.) Nařízení, aby odsouzení cizinci uhradili výlohy tlumočnicka v trestním řízení. „... Soud konstatuje, že výraz „bezplatná“ figurující

v čl. 6 odst. 3 písm. e) Úmluvy má sám o sobě jasný a přesný smysl: označuje definitivní osvobození nebo zproštění povinnosti platit výlohy tlumočnicka, a nikoli podmíněné prominutí, dočasné zproštění či odklad. ... Německá vláda tvrdila, že ... práva uvedená v čl. 6 odst. 3 písm. e) jsou určena k tomu, aby byl zajištěn spravedlivý proces ... a jakmile dojde ke konečnému odsouzení, již není trestního procesu, jehož spravedlnost by bylo třeba zajišťovat; proto nic nebrání tomu, aby byly výlohy tlumočnicka vymáhány na osobě již odsouzené. Soud tuto tezi odmítá: taková interpretace by v praxi zbavila výhody poskytnuté v čl. 6 odst. 3 písm. e) každého obžalovaného, který by byl následně odsouzen, a vedla by k přetrvávání nevýhod, jakým čelí obžalovaný nerozumějící nebo nemluvící jazykem používaným při jednání, ve srovnání s obžalovaným, který ho ovládá; ... čl. 6 odst. 3 písm. e) tedy zahrnuje pro každého, kdo nemluví jazykem používaným při soudním jednání nebo mu nerozumí, právo na bezplatnou pomoc tlumočnicka, aniž by poté od něj mohlo být vyžadováno zaplacení výloh vyplývajících z této pomoci.“

AKTUÁLNÍ JUDIKATURA: HUDOC

***Pishchalnikov v. Russia*, (24. 9. 2009; užití důkazu doznání získaného v policejní vazbě, v nepřítomnosti obhájce; čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy porušen).**

Čl. 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života, zásada řádného zákonného procesu), související ust. TPMRE: § 2 odst. 1, § 89 a násl. TrŘ;

„(1) Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

(2) Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu ... předcházení zločinnosti ...“

Vyšetřování:

Soudní stádium:

- dané ustanovení souvisí s problematikou dokazování v trestním řízení, neboť mnohé důkazní prostředky svou podstatou zasahují do práva na respektování soukromého a rodinného života; popř. s výkonem trestů odsouzených;
- jmenovitě se jedná zejm. o: osobní a domovní prohlídky, odposlechy, ohledání osob, odběry biologického a jiného materiálu pro účely identifikace podezřelých osob, kontrolu korespondence aj.

Funke v. Francie, Crémieux v. Francie, Mialhe v. Francie (25. 2. 1993, s. 427 n.) Domovní prohlídky a zabavení věcí příslušníky celní stráže. „Soud konstatuje, že došlo k zasahování do soukromého života a korespondence všech stěžovatelů a do obydlí pánů Funkeho a Crémieux ... jde o to, zda inkriminovaná zasahování splňovala podmínky odst. 2 čl. 8. Podle stěžovatelů uvedená zasahování neměla zákonný podklad: ust. § 64 celního zákona porušovalo Ústavu z r.1958, jelikož domovní prohlídky a zabavení věcí nepodřizovalo soudnímu povolení. ... V oblasti ... vyhýbání se daním ... Soud ... uznává, že státy mohou pokládat za nezbytné použít určitých opatření, jako jsou domovní prohlídky a zabavení věcí, aby mohly zajistit důkazy o devizových deliktech a ... stíhat jejich pachatele. Je ale také třeba, aby jejich legislativa a praxe v dané oblasti nabízely adekvátní a dostatečné záruky proti zneužití. ... v projednávaném případě tomu tak nebylo. ... celní správa ... měla pravomoc sama posoudit vhodnost, počet ... a rozsah kontrolních operací. Při absenci soudního příkazu byly omezení ... stanovené zákonem příliš volné a neúplné na to, aby zasahování do práv stěžovatelů byla striktně přiměřená sledovanému legitimnímu cíli. ... celní orgány na pana Funkeho nikdy nepodaly trestní oznámení ... zabavení dokumentů u Mialheových bylo hromadné ... **čl. 8 byl porušen.**“

Niemitz v. Německo (16. 12. 1992, s. 436 n.) Domovní prohlídka v advokátní kanceláři v rámci trestního stíhání proti třetí osobě. „... v činnostech člověka vždy nelze oddělit to, co spadá do profesionální oblasti, a to, co do ní nepatří ... existovalo by riziko nerovnosti v zacházení, pokud by požívání ochrany článkem 8 bylo odmítáno s odůvodněním, že se kritizované opatření (veřejné moci spojené se zásahem ...) týká výlučně profesionálních aktivit: ... až do současnosti Soud podobné rozlišování nečinil. Pokud jde o slovo „home“, ..., připouští se, že se vztahuje i na

prostory určené k výkonu zaměstnání.¹⁰⁶ ... analogicky se vykládá i pojem „soukromý život“ ... provedená domovní prohlídka v AK představovala zasahování podle názoru Soudu nezákonné a nepřiměřené: neprovázely ji zvláštní procedurální záruky, jako je např. přítomnost nezávislého pozorovatele. ... prohlídka zasáhla do profesionálního tajemství nepřiměřeně; v případě advokáta může mít takový vpád důsledky pro řádný chod spravedlnosti ... **čl. 8 byl porušen.**“

Campbel v. Spojené království (25. 3. 1992, s. 445 n.) Kontrola korespondence odsouzeného vězně s advokátem a s Evropskou komisí pro lidská práva, prováděná skotskými vězeňskými orgány. „Soud konstatuje, že došlo k zasahování práva stěžovatele na respektování korespondence určené jeho advokátovi nebo advokátem jemu zasláné. Toto zasahování mělo právní podklad ve vězeňském řádu ... předpokládající otevírání ... tohoto druhu korespondence kvůli ochraně pořádku nebo předcházení zločinnosti. ... vězeňské orgány mohou takovou korespondenci jen rozlepit, nikoli číst, anebo číst v přítomnosti adresáta ... četba v jeho nepřítomnosti by měla být povolena jen ve výjimečných případech, ..., je-li korespondence zneužívána a její obsah ohrožuje bezpečnost vězňů, osob nebo má povahu jiného deliktu. ... potřeba respektovat důvěrnost vztahů advokát – klient převažuje nad pouhou eventualitou zneužití. Otevření a četba korespondence stěžovatele s jeho advokátem neodpovídala jakékoliv naléhavé společenské potřebě, a proto **čl. 8** v tomto ohledu **byl porušen.**“

Klass a další v. Německo (6. 9. 1978, s. 448 n.) Legislativa dovolující za určitých podmínek tajné sledování poštovních a telefonních komunikací. „... v r. 1968 novelizovaný Základní zákon Německa (Ústava) dovoluje za určitých podmínek tajné sledování, bez povinnosti informovat dotčenou osobu ... vyloučeno je napadat toto sledování soudní cestou ... možná je jen parlamentní kontrola ... I když je v zásadě žádoucí, aby v oblasti, v níž je zneužití potenciálně tak snadné v jednotlivých případech a mohlo by mít škodlivé důsledky pro celou demokratickou společnost, byla kontrola svěřena soudci, lze o (parlamentních) ... kontrolních orgánech zřízených německou legislativou říci, že požívají dostatečné nezávislosti na to, aby rozhodovaly objektivně. Pokud jde o skutečnost, že dotčená osoba není po ukončení sledování informována, nemůže být s čl. 8 neslučitelná, neboť právě toto neinformování zajišťuje účinnost systému. Soud proto dospívá k závěru, že **čl. 8 nebyl porušen.**“

Kruslin v. Francie, Huvig v. Francie (24. 4. 1990, s. 455 n.) Telefonní odposlech provedený důstojníkem soudní policie na základě dožádání vyšetřujícího soudce. „... francouzské právo ... dostatečně jasně neudává rozsah a podmínky výkonu posuzovací pravomoci státních orgánů v oblasti odposlechů. ... **Čl. 8 byl porušen.** ... Tento závěr Soud zprošťuje nutnosti ověřit dodržení dalších požadavků čl. 8 odst. 2, tj. účel a nezbytnost zasahování.“

AKTUÁLNÍ JUDIKATURA: HUDOC

Szuluk v. the United Kingdom (2. 6. 2009; sledování korespondence vězně ze strany jeho lékaře, čl. 8 Úmluvy porušen).

Čl. 13 (právo na účinný právní prostředek nápravy, zásada práva na obhajobu), související ust. TPMRE: § 2 odst. 13, § 33 TrŘ;

„Každý, jehož práva a svobody přiznané touto Úmluvou byly porušeny, musí mít účinné právní prostředky nápravy před národním orgánem, i když se porušení dopustily osoby při plnění úředních povinností.“

Čl. 2 Protokolu č. 7 k EÚLPZS 1984 (právo na odvolání v trestních věcech, zásada práva na obhajobu), související ust. TPMRE: § 2 odst. 13, § 33, § 141 n., § 246 n., § 249 n. TrŘ;

„Každý, koho soud uzná vinným z trestného činu, má právo dát přezkoumat výrok o vině nebo trestu soudem vyššího stupně. Výkon tohoto práva, včetně důvodů, pro něž může být vykonáno, stanoví zákon.“¹⁰⁷

– uplatnění ustanovení čl. 13 je dááno do souvislosti s čl. 6 Úmluvy;

Vyšetřování:

¹⁰⁶ K tomu srov. náleží Pléna ÚS č. 219/2010 Sb.

¹⁰⁷ Podrobně k čl. 2 Protokolu č. 7 srov. REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002, s. 153 a násl.

Soudní stádium:

Klass a další v. Německo (6. 9. 1978, s. 448 n.) Legislativa dovolující za určitých podmínek tajné sledování poštovních a telefonních komunikací. „Soud ... konstatuje, že neinformování o sledovacích opatřeních (odposleších) není, za okolností daného případu (viz výše), v rozporu s pojmem účinného prostředku nápravy. ... účinným prostředkem nápravy ve smyslu čl. 13 je nutno chápat prostředek tak účinný, jak může být s ohledem na svůj omezený dosah, jenž je vlastní každému systému sledování. ... Soud má za to, že souhrn prostředků předpokládaných německým právem v daném případě **požadavky čl. 13 splňuje.**“

Hradecký v. Česká republika (5. 10. 2004) www MS Stěžovatel namítá, že neměl k dispozici účinný právní prostředek nápravy délky předmětného řízení. Odvolává se přitom na článek 13 Úmluvy. Soud se již v minulosti zabýval případy, v nichž byly řešeny obdobné otázky jako v tomto případě, a shledal, že byl porušen článek 13 Úmluvy (viz rozsudek ve věci *Hartman proti České republice*, § 81-84). Soud shledává, že vláda nepředložila žádnou skutečnost či tvrzení, které by v tomto případě mohly vést k odlišnému závěru. Stížnost v rámci státní správy soudnictví, ústavní stížnost ani žalobu na základě zákona č. 82/1998 Sb. nelze považovat za účinné právní prostředky, jimiž se stěžovatel mohl bránit proti délce sporného řízení. Soud má tudíž za to, že **článek 13 Úmluvy porušen byl.**

Čl. 4 Protokolu č. 7 k EÚLPZS 1984 (procesní stránka zásady ne bis in idem, zásada zákazu dvojího trestního stíhání za týž skutek)¹⁰⁸, související ust. TPMRE: § 11 odst. 1 písm. f), g), h), j) TrŘ;

„Nikdo nemůže být stíhán nebo potrestán v trestním řízení podléhajícím pravomoci téhož státu za trestný čin, za který již byl osvobozen nebo odsouzen konečným rozsudkem podle zákona a trestního řádu tohoto státu,“

„Ustanovení předchozího odstavce nejsou na překážku obnově řízení podle zákona a trestního řádu příslušného státu, jestliže nové nebo nově zjištěné skutečnosti nebo podstatná vada v předešlém řízení mohly ovlivnit rozhodnutí ve věci.“

Vyšetřování:

Soudní stádium:

Protokol č. 7, pro ČR platný od 1. 7. 1992, odstraňuje dosavadní „mlčení“ EÚLPZS stran zásady *ne bis in idem*. Územní působnost čl. 4 P. č. 7 je limitována vnitrostátní jurisdikcí orgánu činného v trestním řízení člena RE. „Je tak vyloučen extraterritoriální (mezinárodní) účinek *rei iudicatae* trestního rozsudku což odpovídá převažující praxi států a stavu mezinárodního práva trestního. Rozsudek cizího státu se uznává jen výjimečně ... vnitrostátními zákony (srov. § 450 TrŘ) a v některých mezinárodních smlouvách o právní pomoci ...“¹⁰⁹

Dále uvedené pojmy podléhají autonomnímu výkladu ve výše citovaných judikátech:

„potrestání“ (Welch v. Spojené království)

„trestný čin“ (Gradinger v. Rakousko)

„zákona“ (Kruslin v. Francie)

Základem zásady *ne bis in idem* je „totožnost skutku“, nikoli totožnost „právní kvalifikace“. O tom přesvědčuje řada rozhodnutí ESLP, která uvádí, a některá i rozvádí, usnesení NS ze dne 3. 6. 2008,

108 Tamtéž, s. 247 a násl.

109 REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002, s. 247. Jiný dosah má čl. 50 Listiny základních práv Evropské unie (LZPEU): Územní působnost zásady *ne bis in idem* omezuje LZPEU na „evropský justiční prostor“, tj. na území členských států Evropské unie. V jeho rámci, z pohledu trestněprávního, pak vystupuje do popředí „*prostor svobody, bezpečnosti a práva*“. Více k tomu srov. KRATOCHVÍL, V. *České trestní právo hmotné a procesní v evropském právním prostředí (vybrané problémy)*. Brno: Masarykova univerzita, AUMBI, No 355, 2009, s. 138 n.

sp. zn. 5 Tdo 527/2008 na s. 17. Jmenovitě se zde dovolává rozhodnutí ve věcech **Fischer v. Rakousko** (29. 5. 2001) a **Sailer v. Rakousko** (6. 6. 2001). V nich ESLP shodně zdůraznil, říká NS, že: „... znění článku 4 Protokolu č. 7 nemluví o *stejném porušení zákona* (the same offence), nýbrž o souzení a potrestání *znovu* (again) *za porušení zákona*, pro které již dotýčný byl konečným rozhodnutím osvobozen nebo postižen – zatímco tedy pouhá skutečnost, že jediný čin (single act) představuje více než jedno porušení zákona (offence) není s tímto článkem v rozporu,¹¹⁰ dvojitý souzení nebo potrestání dotýčného za jeden čin nominálně naplňující různá porušení zákona je jeho porušením.“ Citované rozhodnutí NS samotné pak výslovně konstatuje: „Z hlediska uplatnění zásady *ne bis in idem* současně (ESLP) označil za rozhodující totožnost skutku nikoliv totožnost právní kvalifikace.“

Gradinger v. Rakousko (23. 10. 1995, s. 345 n.)

„Dne 1. 1. 1987 způsobil stěžovatel pod vlivem alkoholu dopravní nehodu, při níž po střetu s jeho vozidlem zemřel cyklista. Dne 15. 5. 1987 byl odsouzen zemským soudem na tomto sutkovém základě ... za trestný čin zabití z nedbalosti k peněžitému trestu. Požitý alkohol nedosahoval takového stupně ovlivnění řidiče, aby odůvodnil přísnější právní kvalifikaci podle trestního zákoníku. Dne 16. 7. 1987 byl správním orgánem ... postižen s ohledem na požití alkoholu pokutou podle zákona o provozu na pozemních komunikacích.“

„... Příslušná ustanovení (trestního zákoníku a zákona o provozu na pozemních komunikacích) se liší nejen názvem ..., ale také, a to je důležitější, svou povahou a účelem. Kromě toho je přestupek trestaný zákonem o provozu na pozemních komunikacích pouze jedním aspektem trestného činu sankcionovaného trestním zákoníkem. Nicméně obě inkriminovaná rozhodnutí jsou založena na tomtéž jednání. Čl. 4 Protokolu č. 7 byl tudíž porušen.“

Oliveira v. Švýcarsko¹¹¹

Stěžovatelka nepřizpůsobila rychlost jízdy zledovatělé vozovce, narazila do jiného vozidla a zranila jeho řidiče. Magistrát ji potrestal pokutou za nepřizpůsobení rychlosti podmínkám na vozovce, soud ji potrestal za trestný čin ublížení na zdraví. „Soud zaujal jiný názor, zcela odlišný od názoru ve věci *Gradinger*: Jde tu o typický případ ideální konkurence trestných činů charakterizovaný skutečností, že tentýž skutek ... se rozpadá na dva odlišné trestné činy, v daném případě na nezvládnutí vozidla a způsobení ublížení na zdraví z nedbalosti ... **Není tu nic, co by odporovalo čl. 4 Protokolu č. 7**, když tento zakazuje soudit dvakrát tentýž trestný čin, zatímco při ideálním souběhu tentýž skutek zakládá dva odlišné trestné činy. Čl. 4 Protokolu č. 7 ... nebrání tomu, aby dva různé soudy projednaly různé trestné činy, i když jde o prvky téhož skutku ... Daný případ se odlišuje od věci *Gradinger* tím, že v této věci (*Gradinger*) byla hladina alkoholu v krvi obviněného posouzena různým způsobem dvěma různými instancemi.“

Toto řešení je nepřesvědčivé: v podstatě tytéž případy co do své podstaty se posuzují Soudem diametrálně odlišně. Tu i tam šlo o jednočinný souběh, jehož základem byl týž skutek, a pokud došlo k rozhodnutí o něm, byť jen pod jedním „paragrafem“, byla tak založena překážka *rei iudicatae* bránící dalšímu řízení o tomto skutku, byť pod jinou právní kvalifikací, aniž původní řízení bylo v opravném procesu zrušeno; srov. výjimku ze zásady *ne bis in idem* v čl. 4 odst. 2 P. č. 7.

„Za návrat k původnímu názoru zaujatému v rozsudku *Gradinger v. Rakousko* lze patrně považovat názor uvedený v rozsudku **Fischer v. Rakousko**. Stěžovatel tu řídil vozidlo pod vlivem alkoholu a smrtelně zranil cyklistu. Správní orgán mu uložil pokutu ... Později byl odsouzen k odnětí svobody za zabití z nedbalosti způsobené pod vlivem alkoholu. Soud konstatoval **porušení čl. 4 Protokolu č. 7**.“

AKTUÁLNÍ JUDIKATURA:¹¹²

110 Jinými slovy: souběh jednočinný sám o sobě s čl. 4 Protokolu č. 7 v rozporu není. Je s ním ale v rozporu opakovaný postih za týž skutek, byť různě právně kvalifikovaný, pokud pravomocné rozhodnutí o něm nebylo ve stanoveném řízení zrušeno.

111 Cit. podle REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002, s. 249.

112 ČAPEK, J. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Komentář s judikaturou. II. Část – Protokoly*. Praha: Linde, 2010, s. 128.

Zolotukhin v. Rusko (10. 2. 2009; čl. 4 Protokolu č. 7 je třeba vykládat tak, že zakazuje stíhání jednotlivce ... pro druhé protiprávní jednání, pokud k němu dochází na základě identických skutečností ... jako ty, které byly základem pro první protiprávní jednání. Tato záruka se uplatní jen tehdy, jestliže nové řízení bylo zahájeno poté, co předchází zproštění viny nebo odsouzení nabylo právní síly jako *res iudicata*).

EVROPSKÁ ÚMLUVA A DOKAZOVÁNÍ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ **se zvláštním zaměřením na anonymní svědectví a policejní provokaci**

- Úmluva se dokazováním jako takovým výslovně **nezabývá**, neboť je výsostnou pravomocí členských států vnitrostátně upravit důkazní právo;
- ze zásad dokazování¹¹³ se Úmluva explicitně dotýká **presumpce neviny** (čl. 6 odst. 2);
- Úmluva a Soud pouze **kontrolují proces dokazování ve vnitrostátním trestním procesu jako celek z toho hlediska, zda odpovídá parametrům spravedlivého trestního řízení (čl. 6)**, jakož i dalším kautelám (zárukám) plynoucím z čl. 3, 4, 5, 8, 13 a 14 Úmluvy, jakož i z Protokolů č. 1, 7 a 12;

Anonymní svědek:¹¹⁴

- institut anonymního svědka **řeší kolizi zájmu na ochraně života, zdraví či bezpečnosti svědka a jeho rodiny a zájmu garantovat právo na spravedlivý proces, jakož i zájem na odhalení trestného činu;**
- může jít o svědky civilní či policejní;
- zvláštní kategorii představují tzv. **pentiti** (korunní svědkové, spolupracující svědkové, srov. § 178a TrŘ o spolupracujícím obviněném), kde se jejich anonymizace **nedoporučuje**.¹¹⁵
- pro použití anonymního svědka požaduje Soud respektovat **následující kritéria**.¹¹⁶
  - princip **subsidiarity** (anonymní svědek jako **krajní důkaz**);
  - odsouzení nemůže být založeno **výlučně** nebo **v rozhodující míře** na anonymních svědectvích;
  - **způsob provedení výslechu musí respektovat anonymitu svědka**, ledaže nelze s ohledem na důkazní situaci jinak (prolomení anonymity v zájmu zajištění rovnosti zbraní);

Kostovski v. Nizozemí (20. 11. 1989, s. 321 n.) Odsouzení založené v rozhodující míře na výpovědích anonymních svědků. „Podle mínění Soudu ... v žádném stadiu trestního stíhání stěžovatel ani jeho obhájce nemohli anonymní svědky sami vyslýchat; ... otázky, které mohla obhajoba položit osobám, které vyslechly svědky, ..., byly omezeny rozhodnutím zachovat

113 MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P. *Trestní právo procesní*. 3. přeprac. a dopl. Vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 380 a násl.

114 KRATOCHVÍL, V. Ústavní a mezinárodněprávně smluvní aspekty institutu korunního svědka (poznámky z hlediska právního stavu po euronovele Ústavy). In: H. Válková, S. Stočesová (eds.) *Nad institutem korunního svědka. Sborník příspěvků z odborného semináře*. Plzeň: ZČU, 2003, str. 33 a násl.

115 REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002, s. 205.

116 Tamtéž, s. 204 – 205.

anonymitu těchto svědků ... jestliže obhajobě není známa totožnost svědka, může ji to zbavit možnosti prokázat, že je zaujatý, ... nedůvěryhodný ... Soud se nedomnívá, že řízení, které proběhlo před soudci rozhodujícími meritorně, kompenzovalo překážky, na něž obhajoba narážela. Uvedení soudci anonymní svědky nespátřili, a nemohli si tak sami udělat názor na jejich věrohodnost. Použití anonymních výpovědí jako důkazů dostačujících k odsouzení ... omezilo práva obhajoby způsobem neslučitelným s čl. 6 ... byl porušen čl. 6 odst. 3 písm. d).“

Lüdi v. Švýcarsko (15. 6. 1992, s. 323 n.) Nevyslechnutí utajeného infiltrovaného agenta, kterého stěžovatel fyzicky znal, nikoli pod jeho skutečnou identitou. „Odsouzení stěžovatele spočívalo ... na písemných výpovědích policejního důstojníka..., kterého stěžovatel fyzicky znal, neboť se s ním několikrát setkal. ... ani vyšetřující soudce ani soudy nemohli nebo nechtěli infiltrovaného agenta vyslechnout a přistoupit ke konfrontaci ... a porovnat tak jeho výpovědi s výpovědi stěžovatele; ani stěžovatel, ani jeho obhájce nedostali během řízení příležitost ho vyslýchat a zpochybnit jeho důvěryhodnost. Přestože bylo možné tak učinit způsobem, který by přihlížel k legitimnímu zájmu policie – ve věcech drogové kriminality zachovat anonymitu svého agenta nejen z důvodu jeho ochrany, ale i dalšího jeho použití v budoucnu. ... práva obhajoby byla omezena natolik, že se stěžovateli nedostalo spravedlivého procesu, **Byl tedy porušen čl. 6 odst. 3 písm. d)** ...“

Policejní provokace:¹¹⁷

- *policejní **provokace** v trestně právním smyslu je činnost policejního orgánu, vyvolávající od počátku trestný čin, jehož je tento orgán zpravidla nepřímým pachatelem, spáchaný obvykle v souběhu s trestným činem zneužití pravomoci úřední osoby (§ 329 TrZ), a jehož se osoba policejně vyprovokovaná dopustila zpravidla jako činu jinak trestného; policejní provokace je **nedovolená** (§ 363 odst. 3 TrZ);*
- *policejní **kontrola** trestného činu sleduje jeho spáchání (páchání), s cílem opatřit důkazy o něm; policejní kontrola trestného činu je **dovolená** (§ 158e TrŘ);*
- ***civilní** provokace trestného činu neboli návod k trestnému činu je forma účastenství, kterou se Úmluva nijak nezabývá;*

Teixeira de Castro v. Portugalsko (9. 6. 1998)¹¹⁸ **Tajný agent (kontrolor) a agent (provokatér).** „V uvedené věci dva policisté v civilu kontaktovali jistého V. S., podezřelého z nákupu omamných látek pro vlastní potřebu, a naléhali na něj, aby jim opatřil heroin s úmyslem odhalit jeho dodavatele. V. S. jim označil stěžovatele jako osobu, která by mohla heroin opatřit. ... V. S. vyhledal stěžovatele a ten na žádost agentů ... opatřil od další osoby 20 g heroinu. Při odevzdávání drogy agenti stěžovatele zatklí a ten byl odsouzen pro obchod s drogami na pět let odnětí svobody. ... rejstřík stěžovatele byl bez záznamů, ... nebylo zde podezření, že by obchodoval s drogami ... stěžovatel nebyl náchylný páchat trestné činy ... Z toho je nutno dovodit, že policisté se neomezili na to sledovat čistě pasivním způsobem trestnou činnost stěžovatele (*kontrola*), ale vykonávali na něj vliv, aby spáchal trestný čin (*provokace*) ... Soud uzavírá, že činnost policistů překročila poslání tajného agenta (kontrolora), protože vyprovokovali trestný čin, a že nic nenasvědčuje tomu, že nebýt jejich zásahu, že tento by byl (přesto) spáchán. Zásah a jeho použití v trestním řízení zbavily stěžovatele *ab initio* (od počátku) a definitivně práva na spravedlivý proces. ... Intervence tajného agenta musí být vymezena a doprovázena určitými zárukami, i když jde o potlačování obchodu s omamnými látkami. Jestliže rozšíření organizovaného zločinu bezpochyby vyžaduje přijetí přiměřených opatření, právo na řádný výkon spravedlnosti zaujímá v demokratické společnosti tak významné místo, že je nelze obětovat účelnosti ... Veřejný zájem nemůže odůvodnit použití důkazů opatřených policejní provokací. ... “ Čl. 6 odst. 1, 2 Úmluvy byl porušen.

117 KRATOCHVÍL, V. Policejní provokace "trestného činu" z pohledu právního a ústavněprávního. *Trestní právo*, roč. VI, 2001, č. 10, str. 2 a násl. KRATOCHVÍL, V. Trestný čin pod kontrolou policie, nebo policejní provokace trestného činu? *Jurisprudence*, roč. III, 2001, č. 4, str. 35 a násl. KRATOCHVÍL, V. Právní prostředky kontroly kriminality. In: B. Dančák, V. Šimíček (eds.) *Bezpečnost České republiky. Právní aspekty situace po 11. Září 2001*. Brno: MÚ, MPÚ, Ed. řada Sborníky, Sv. 8, 2002, str. 223 a násl.

118 Cit. podle REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002, s. 200.

Lüdi v. Švýcarsko (15. 6. 1992, s. 323 n.) Tajný agent (kontrolor). „Stěžovatel se chystá nakoupit drogy ... Policejní složky vybírají jednoho ze svých příslušníků, který se má vydávat za potenciálního nabyvatele kokainu. Po pěti setkáních s tímto agentem je stěžovatel ... zatčen a obviněn z nezákonného obchodování s omamnými látkami. ... Soud se domnívá, že použití infiltrovaného agenta se v projednávaném případě nedotklo, a to ani samo o sobě ani ve spojení s telefonním odposlechem, sféry soukromého života stěžovatele. K intervenci infiltrovaného agenta došlo v kontextu transakce týkající se 5 kg kokainu a jeho účelem bylo zatčení objednavatelů. Stěžovatel si musel být vědom, že páchá trestný čin podle zákona o omamných látkách a že v důsledku toho riskuje setkání s infiltrovaným příslušníkem policie, ve skutečnosti pověřeným jeho odhalením; čl. 8 Úmluvy porušen nebyl.“

EVROPSKÁ ÚMLUVA A VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

Čl. 3 (zásada humanismu), související ust. TPMRE: § 37 odst. 2 TrZ;

„Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.“¹¹⁹

ZÁVĚREČNÉ POZNÁMKY

Čl. 14 (zákaz diskriminace), čl. 1 Protokolu č. 12 (2000)

Citovaný článek Úmluvy i Protokol tu představují jakýsi „**svorník**“ všech práv garantovaných Úmluvou. Jako takový pak doprovází a projevuje se i ve vnitrostátních aspektech trestněprávních.

Z pohledu **hmotného** práva jde o příslušné *znaky základních skutkových podstat* trestných činů (např. § 355 TrZ) nebo o *okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby* (§ 17 TrZ, *znaky kvalifikovaných skutkových podstat* trestných činů, např. § 352 odst. 2 TrZ).

Z pohledu **procesního** práva se jedná o řadu záruk zejm. spravedlivého trestního procesu (např. § 2 odst. 5, 14 TrŘ, § 1 odst. 3 zák. č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, aj.).

Čl. 15 (odstoupení od závazků v naléhavé situaci)

„(1) V případě války nebo jiného veřejného ohrožení státní existence může každá vysoká smluvní strana přijmout opatření směřující k odstoupení od závazků stanovených v této Úmluvě v rozsahu přísně vyžadovaném naléhavostí situace, pokud tato opatření nebudou neslučitelná s ostatními závazky podle mezinárodního práva.“

Institut „**odstoupení**“ podle čl. 15 Úmluvy je nutno důsledně **odlišovat** od „**vypovězení**“ Úmluvy podle jejího čl. 58.

Srov. výše citovaný případ *Brannigan a McBride v. Spojené království (28. 5. 1993, s. 99 n.)*.

---

119 K tomu podrobně srov. výklady in FENYK, J., SVÁK, J. *Europeizace trestního práva*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008, s. 223 a násl.

Literatura

Základní:

- BERGER, V. *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva*. Překlad do češtiny B. Jungwiert. Paris: Éditions DALLOZ, 2000, 7. vyd. Praha: IFEC, SEVT, 2002, 769 s.
- ČAPEK, J. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Komentář s judikaturou. I. Část – Úmluva*. Praha: Linde, 2010, 887 s.
- ČAPEK, J. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Komentář s judikaturou. II. Část – Protokoly*. Praha: Linde, 2010, 187 s.
- FENYK, J., SVÁK, J. *Europeizace trestního práva*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008, 230 s.
- HUBÁLKOVÁ, E. *Řízení před Evropským soudem pro lidská práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, 210 s.
- KMEC, J. *Evropské trestní právo. Mechanismy europeizace trestního práva a vytváření skutečného evropského trestního práva*. Praha: C. H. Beck, 2006, 230 s.
- KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 834 s.
- KRATOCHVÍL, V. *České trestní právo hmotné a procesní v evropském právním prostředí (vybrané problémy)*. Brno: Masarykova univerzita, AUMBI, No 355, 2009, 184 s.
- MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P. *Trestní právo procesní*. 3. přeprac. a dopl. Vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, 1211 s.
- REPÍK, B. *L'udské práva v súdnom konaní*. Bratislava: MANZ, 1999, 256 s.
- REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002, 263 s.
- SUDRE, F. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. Překlad do češtiny J. Malenovský. *Droit international et européen des droits de l'homme*. Paris: Presses Universitaires de France, 1995, Brno: Masarykova univerzita Brno, Evropské informační středisko Univerzity Karlovy, 1997, 364 s.
- ŠTURMA, P. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2. dopl. vyd. Praha: C. H. Beck, 2003, 144 s.
- TICHÝ, L., ARNOLD, R., SVOBODA, P., ZEMÁNEK, J., KRÁL, R. *Evropské právo*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, 928 s.
- TOMÁŠEK, M. et al. *Europeizace trestního práva*. Praha: Linde, 2009, 460 s.
- Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění Protokolu č. 11; s Protokoly č. 1, 4, 6, 7, 12 a 13; Úmluva ve znění Protokolů č. 2, 3, 5, 8, toto znění bylo nahrazeno Protokolem č. 11, Protokol č. 9 byl zrušen. Kancelář Evropského soudu pro lidská práva, 2003.*
- GOMIEN, D. *Stručná rukojet' Evropské úmluvy o lidských právech*. Překlad do češtiny J. Malenovský. *Short guide to the European Convention on Human Rights*. Strasbourg: Rada Evropy, 1991, 108 s.
- Evropa v čase změn: TRESTNÍ POLITIKA A TRESTNÍ PRÁVO. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000, 78 s.

Doporučená:

- BENDA, E. Vázanost rozsudky Evropského soudu pro lidská práva. *Právní rozhledy*, roč. 14, 2006, č. 13, s. 470 a násl.
- BOBEK, M., Několik poznámek k práci s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva. *Soudní rozhledy*, roč. 12, 2006, č. 5, s. 161 a násl.
- BOHÁČ, L. Ochrana lidských práv v Evropě podle jedenáctého protokolu. *Právník*, roč. 137, 1998, č. 3, s. 207 a násl.
- COLOTKA, P. Princíp princípov aktivit Európskeho súdu pre ľudské práva. *Právny obzor*, roč. 86, 2003, č. 3, s. 313 a násl.
- ČAPEK, J. Spravedlivý trestní proces ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva. *Trestní právo*, roč. 14, 2009, č. 4, s. 29 a násl.
- ČAPEK, J. Spravedlivý trestní proces ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva. *Trestní právo*, roč. 14, 2009, č. 6, s. 32 a násl.
- ČAPEK, J. Spravedlivý trestní proces ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva. *Trestní právo*, roč. 14, 2009, č. 7-8, s. 46 a násl.
- ČERNÁ, D. Přijetí protokolu č. 14 k Evropské úmluvě o lidských právech. *Právní rozhledy*, roč. 12, 2004, č. 21, s. 807 a násl.
- ČERNÁ, D. Standard lidských práv v Evropě – srovnání Evropské úmluvy a Charty základních práv Evropské unie. *Právník*, roč. 147, 2008, č. 4, s. 371 a násl.
- FROMEIN, J., A. Výklad Evropské úmluvy o lidských právech. *Právník*, roč. 135, 1996, č. 6, s. 502 a násl.
- HLÁVKOVÁ, M. K hodnotení efektivity opravných prostriedkov v judikatúre Ústavného súdu a Európskeho súdu pre ľudské práva. *Soudní rozhledy*, roč. 15, 2009, č. 9, s. 321 a násl.
- HUBÁLKOVÁ, E. *Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Právo na spravedlivé řízení a další procesní práva*. Praha: ASPI, 2006, 160 s.

- KMEC, J. Právo na přiměřenou délku trestního řízení v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. *Trestněprávní revue*, roč. 3, 2004, č. 5, s. 133 a násl.
- KMEC, J. Právo obviněného na výslech svědka a ochrana oběti-svědka před sekundární viktimizací v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. *Trestní právo*, roč. 9, 2004, č. 11, s. 6 a násl.
- KMEC, J. K právu obviněného na výslech v řízení o vazbě. *Trestněprávní revue*, roč. 3, 2004, č. 10, s. 288 a násl.
- KRATOCHVÍL, V. Policejní provokace "trestného činu" z pohledu právního a ústavněprávního. *Trestní právo*, roč. VI, 2001, č. 10, str. 2 a násl.
- KRATOCHVÍL, V. Trestný čin pod kontrolou policie, nebo policejní provokace trestného činu? *Jurisprudence*, roč. III, 2001, č. 4, str. 35 a násl.
- KRATOCHVÍL, V. Právní prostředky kontroly kriminality. In: B. Dančák, V. Šimíček (eds.) Bezpečnost České republiky. Právní aspekty situace po 11. Září 2001. Brno: MU, MPÚ, Ed. řada Sborníky, Sv. 8, 2002, str. 223 a násl.
- KRATOCHVÍL, V. Ústavní a mezinárodněprávně smluvní aspekty institutu korunního svědka (poznámky z hlediska právního stavu po euronovele Ústavy). In: H. Válková, S. Stočesová (eds.) Nad institutem korunního svědka. Sborník příspěvků z odborného semináře. Plzeň: ZČU, 2003, str. 33 a násl.
- KRATOCHVÍL, V. Trestněprávní rozměr Smlouvy o Ústavě pro Evropu a jeho význam pro evropské trestní právo; rakouské zkušenosti. *Právník*, 2007, roč. 146, č. 3, s. 274 a násl.
- KÜHN, Z. K otázce závaznosti rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro domácí soudnictví. *Právní rozhledy*, roč. 13, 2005, č. 1, s. 1 a násl.
- MAJERČÍK, L. Nový protokol k Evropské úmluvě o lidských právech – dárek k 50. výročí štrasburského soudu. (Protokol č. 14). *Právní rozhledy*, roč. 17, 2009, č. 12, s. II.
- MALENOVSKÝ, J. Úvaha u kolébky nového Evropského soudu pro lidská práva. *Právník*, roč. 137, 1998, č. 12, s. 993 a násl.
- MALÍŘ, J. Nový protokol k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod – na cestě k absolutnímu odstranění trestu smrti z právních řádů Evropy (Protokol č. 13). *Trestněprávní revue*, roč. 2, 2003, č. 8, s. 221 a násl.
- MATSCHER, F. Metody výkladu Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod v praxi Evropského soudu pro lidská práva. *Právo a zákonnost*, roč. 40, 1992, č. 9, s. 498 a násl.
- MUCHA, J. Nový mechanismus kontroly dodržování Evropské úmluvy o lidských právech. *Evropské právo*, roč. 2, 1998, č. 3, s. 2 a násl.
- OHMS, B., L. Europäischer Gerichtshof für Menschenrechte am Wendepunkt? Das 14. Zusatzprotokoll: Eine zusätzliche Zulässigkeitshürde sowie zahlreiche organisatorische Neuerungen. *Juristische Blätter*, Jhrg. 127, 2005, Num. 1, S. 14 ff.
- SCHORM, V., A. Přetížení ESLP si vyžádalo úpravu kontrolního mechanismu Evropské úmluvy o lidských právech (Protokol č. 14). *Právní zpravodaj*, roč. 5, 2004, č. 7, s. 1 a násl.
- SCHROEDER, F.-CH. Die Gesamtprüfung der Verfahrensfairness durch den EGMR. *Goldammer's Archiv für Strafrecht*, Jhrg. 150, 2003, Num. 5, S. 255 ff.

internetové zdroje:

<http://hudoc.echr.coe.int/>

<http://conventions.coe.int/>

<http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=3482&d=61214>

<http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=390&d=307216>

ostatní prameny:

Evropský soud pro lidská práva: Konstantní judikatura jako „pramen“ práva. Stížnost č. 78041/01 (*Paljic v. Německo*), *Soudní rozhledy*, 13, 2007, č. 7, s. 280 a násl.

Brno 6. 12. 2010